

TMMOB MİMARLAR ODASI

2009 YEREL SEÇİMLERİNE DOĞRU POLİTİKALAR / DEĞERLENDİRMELER

RAPOR

15 Ocak 2009

TMMOB Mimarlar Odası, küresel kriz koşullarında yerel niteliğinin ötesine geçerek genel seçim niteliği kazanan 2009 Yerel Seçimleri nedeniyle, toplumsal-kültürel yaşamın önemli bir ögesi olan mimarlığın sorumlulukları çerçevesinde, dünyamız, ülkemiz ve mesleğimizin geleceğine ilişkin endişelerini, politika ve önerilerini, ülkemiz politik ortamına, yerel yönetimlere talip olanlara ve kamuoyuna iletmek üzere aşağıdaki raporu hazırlamıştır:

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	1
II. MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ	2
II.1. POLİTİK DURUM	
II.2. EKONOMİK DURUM	
II.3. ÇEVRE SORUNLARI	
II.4. YERELLEŞME POLİTİKASI	
II.5. YÖNETİMDE HUKUKA UYARLIK	
III. KENTLEŞME, PLANLAMA VE MİMARLIK	6
III.1. KENTLEŞME POLİTİKALARI	
III.1.1. Kentsel Politikalar	
III.1.2. Kente Göç ve Yoksulluk	
III.1.3. Planlama	
III.1.4. Kentsel Kimlik	
III.1.5. Kentsel Hizmetler	
III.2. KENTLERİN FİZİKİ YAPILARI	
III.2.1. Kentleşme / Kentsel Dönüşüm / Kentsel Yenileme	
III.2.2. Konut Üretimi ve TOKİ Uygulamaları	
III.2.3. Ulaşım Politikaları	
III.2.4. Afet Politikası, Afet Yönetimi	
III.2.5. Doğal ve Yapılaşmış Çevre	
III.2.6. Kültürel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesi	
III.2.7. Kentlerdeki Özürlüler ve Engeller	
III.2.8. Kentlerde Sağlık	
III.3. KENTSEL YAŞAM VE MİMARLIK	
IV. YEREL YÖNETİM ANLAYIŞI	24
IV.1. DEMOKRATİK KENT YÖNETİMİ	
IV.2. KATILIMCI KENT YÖNETİMİ	
IV.3. YEREL YÖNETİMLERDE TEKNİK ELEMAN İSTİHDAMI	
IV.4. YOLSUZLUKLAR	
IV.5. KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR	
IV.6. KENT GÜVENLİĞİ	
V. SON SÖZ	27

I. GİRİŞ

2008 yılı, azmanlaşan ve her şeyi egemenliği altına alan küresel kapitalizmin derinleşen krizini aşmak için kendi ideolojik dayanaklarını yitirmeye başladığı bir yıl olarak tarihe geçecektir. Krizin, kapitalizmin yenilenmesine neden olan dönemsel krizlerden farklı olarak yapısal nitelik taşıdığı da yeni ideolojik çerçeve arayışının hızlanmasından anlaşılmaktadır.

İçinde olduğumuz yapısal krizin siyasal sonuçlarının hızla alınacağı bir döneme giriyoruz. Bir yandan ABD’de dünyayı bir dehşet ortamına sürükleyen Bush iktidarına karşı beklentilerin Obama’ya yönelmesi ve diğer yandan Yunanistan’da başlayan gençlik hareketleri gibi olgular henüz çok yeni olmakla birlikte, ciddi bir gelecek krizi içinde kalan dünya toplumunun arayışlarına ilişkin ilk örneklerdir. Bu gelişmelerin olumlu/olumsuz anlamda sonuçlarını 2009 yılında göreceğiz.

Ülkemizde işte bu koşullarda genel seçim niteliği kazanan yerel yönetim seçimlerine gideceğiz ve bu seçimler kentsel politikalar anlamında büyük ölçüde 1980 sonrası ülkemiz iktidar anlayışının devamcısı olan mevcut AKP iktidarının da geleceğini belirleyecek nitelikte olacak.

Ülkemiz kentlerinin 1980 sonrası dönemde sermayenin mantığına hizmet eden bir anlayışla şekillendiği açıktır. AKP’nin hem merkezi, hem de yerel yönetimlerde ağırlıklı olarak iktidara gelişi ile bu anlayış daha da yaygın ve derin hale gelmiştir.

Öncelikle belediyeler olmak üzere yerel yönetimlerde, devlet kurumlarının bütününde kamu ve toplum yararını merkeze alan bir anlayış yerine, sermayenin ihtiyaçlarına yanıt veren bir yaklaşımı hiç bir dönemde olmadığı ölçüde benimseyen bir yaklaşımın öne çıkarıldığını görmekteyiz. Kenti bir bütün olarak görmekten uzak duran bu anlayış, ne yazık ki kentleri rantın ve sermayenin ihtiyaçlarının maksimize edildiği mekânlar olarak görmektedir.

Bu süreçte, işlev alanları daraltılan, bağımsız idari otoriteler oluşturularak kuralılaştırılan, kalkınma ajansları vb. girişimlerle bütüncül planlama iş-

levi kalmayan, hizmet alanları özelleştirilen, yerelleştiren, yabancılaştırılan ve piyasa mekanizmasına terk edilen merkezi yönetimin, kamusal-toplumsal işlevinin de yönetim modeliyle karşılanmaya çalışıldığını görüyoruz. Bu süreç devletin sosyal niteliğinin çöküşünü hızlandırmış, kent yoksulluğunun artmasına neden olmuş ve bugün yerel yönetimler eliyle seçim rüşveti olarak dağıtılan yardımların ciddi bir ahlaki bir sorun olmasına karşın, ne yazık ki kabul görmesini sağlamıştır.

Bu süreçle bağlantılı olarak toplumsal-kültürel yaşam değerlerimiz, mekânlarımız ve alışkanlıklarımız da hızla değişmekte ve yabancılaşmaktadır. Bu anlamda, AB’ne uyum adı altında sunulan ve egemen sermaye gruplarına hizmet eden, yangından mal kaçırırçasına hızla çıkarılan bazı yasalarla; en önemli değerlerimiz olan kentlerimiz, köylerimiz, yaşam çevrelerimiz, yaşamımız; mesleki değerlerimiz, mimarlık uygulamalarımız ve bağlantılı olarak mimarların sosyal konum ve koşulları da doğrudan olumsuz biçimde etkilenmektedir.

Bilgiyi, etik değerleri, kamu yararını ve denetimi dışlayan bu gelişmeler; yaşam mücadelesi veren halkımız ve “aydınlanma”nın ürettiği değerlerimiz olan bilim, kültür ve meslek insanları açısından kaygı vericidir.

Tüm bu gelişmelerle bağlantılı olarak, yaşadığımız kriz koşullarında mevcut piyasa merkezli yönetim anlayışına karşı alternatif programların oluşturulması gerekliliği ortadadır. TMMOB Mimarlar Odası, yaşadığımız yerel seçimler sürecinin, yerel yönetimler odaklı olmakla birlikte, bağlantılı olarak mevcut yönetim algılayışının değişmesine yönelik politikaların oluşturulması için bir olanak yarattığının farkında olarak; toplumun etkin güçlerinin genel seçimlerdeki deneyimin ışığında, demokratik esaslar içinde asıl sorunların gündeme taşındığı bir platform olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde, mevcut anlayış daha da pervasız hale gelecek, ülkemiz, laik, demokratik, sosyal bir hukuk devleti olma niteliğini onarılamaz biçimde kaybedebilecektir.

Bu kapsamda seçim yatırımlarını kentsel yağma sürecine endeksli yapan merkezi ve yerel siyasi

organların davranışlarını izleyerek, değerlendirmelerini şube ve birimlerimizle birlikte kamuoyuna ve ilgililere yerinde sunmayı programlayan Mimarlar Odası, bu amaçla planlama ve uygulama odaklı birçok değerlendirmenin yanı sıra, TOKİ ve kamu konut inşaat uygulamalarını, yerel yönetimlerin alan kullanımına ilişkin politikalarını, özel projeler, kentsel yenileme ve dönüşüm projelerini, kente karşı işlenen suçları, 2010 İstanbul Avrupa Kültür Başkenti vb. için yapılan uygulamaları birimlerimizle birlikte özel olarak izlemeyi ve değerlendirmeyi sürdürmektedir.

Bu anlamda ülke ve kent demokrasisinin geleceği için kente ve mimarlığa karşı suç işleyenlerin deşifre edilmesi ve Türkiye Mimarlık Politikası çalışmalarının yerel / kentsel eylem programlarının oluşturulması bağlamında mimarlığın etkinliğinin artırılması için Mimarlar Odası'nın kent, mimarlık, çevre, kültür ve demokrasi politikalarına ilişkin hazırladığı bu rapor, yerel deklarasyonlarla birlikte seçim sürecinde aday olan tüm siyasi parti temsilcilerine, adaylara ve kamuoyuna sunulmak üzere hazırlanmıştır.

Bu çalışmanın bir diğer amacı da, yerel yönetimlerin ve toplumun günümüzdeki kentsel sorunlar ile baş edebilmesini olanaklı kılabacak bir dizi ortak ilke ve kavram oluşturmalarına katkıda bulunmak, kentlerin toplumla birlikte yönetiminde sergilenmesi gereken yaklaşımların ana hatlarına ilişkin ipuçları vermek ve yaşanabilir bir kentsel yaşam şeklinin çerçevesini çizmeye yardımcı olmaktır.

Mimarlık meslek ilkelerine aykırı uygulamalara neden olan yönetim anlayışlarına ve mimarlığa yeterli saygıyı göstermeyen siyasi tutumlara karşı mücadelesini sürdüren Mimarlar Odası, 2009 yerel seçimlerinde göreve talip olan ve seçimler sonrası görevi üstlenecek tüm siyasetçilerin dikkatini geleceğin biçimlenmesinde önemli gördüğü evrensel ölçekte kabul görmüş konulara da çekmek istemektedir.

II. MEVCUT DURUMUN DEĞERLENDİRİLMESİ

II. I. POLİTİK DURUM

Sermayenin sınırsız hareketliliğini ifade eden küreselleşme çağında; sermaye, yaşamın bütün alanlarında egemenleşmektedir. Egemenleştikçe dünya kaos ortamına sürüklenmekte; ülkeler, bölgeler, kentler, mahalleler, sınıflar, insanlar arasında eşitsizlikler gün geçtikçe artmaktadır.

Ulus devlet yapısının değişimine neden olan bu süreçte, yönetsel olarak en belirgin değişiklik, yeni sermaye birikim rejiminin oluşturulması bağlamında ulus ötesi kuruluşların belirleyici ve düzenleyici rollerinin artması olarak görülmektedir. IMF, Dünya Bankası ve DTÖ gibi küresel ekonomik kuruluşların belirlediği koşullarda biçimlenen, içinde AB'nin de olduğu bölgesel birlikler, yeni ekonomik politikaların temel araçları olarak konumlanmaktadır.

Ancak, günümüzde dünya çapında yaşamakta olduğumuz yapısal ekonomik kriz, 1980'lerden beri yaşanan neo-liberal dönemin sonuna geldiğimizi de göstermektedir. Bağlı olarak küresel dünyanın bugünü, tek kutuplu ancak çok çelişkili bir biçim kazanmıştır ve kriz koşulları dünyayı belirsizliğe sürüklemektedir. Bu koşullarda ülkemizin bulunduğu coğrafyadaki gerilimler dinamik gelişmeyi engellemekte; enerji havzalarının kontrolüne dayalı gelişmeler, bir yandan güvenlik senaryolu gerilim modellerine, bu güç politikalarının yıkıcı niteliğine karşı direnişi, diğer yandan ikiyüzlü ve eşitsiz ekonomik bütünleşme modellerinin sorgulanmasını gerektirmektedir.

Bölgemiz coğrafyası üzerinde oynanan oyunların yaygınlaşma eğilimi göstermesi ve ülkemizi de kaos ortamına sürükleyecek gelişmelerin olması kaygı vericidir. ABD ve koalisyon güçleri, Irak'ta yaşadığı çözümsüzlüğü aşmak için ülkemizi de ortak edecek biçimde yeni stratejiler geliştirmektedir. Terör ve çatışma ortamı yaratılarak beslenen bu süreçte, Güneydoğu'dan her gün gelen çatışma haberleri yürekleri yakmakta, çeşitli kentlerimiz-

de gerçekleştirilen bombalı eylemlerle terörün büyük kentlerde yeni bir aşamaya geçtiği görülmektedir. Uluslararası hukuku hiçe sayarak yürütülen savaş politikalarının, bağımsızlığımızı gölgeleyen biçimde sürdürüldüğü bu yeni aşamada, ülke olarak sağduyuyu kaybetmememiz gerekmektedir. Sonuçları itibariyle ülkemiz insanının ve insanlığın ortak geleceğine ilişkin umutlarının kaybolması tehlikesiyle karşı karşıyayız.

İnsanları, kültürleri ve kentleri yok eden bu gelişmeler karşısında, barışın, kültürün ve insanın uygarca yaşamının ön plana çıktığı bir dünyanın biçimlenmesini, mimarlık toplumunun temel sorumlulukları arasında gören Mimarlar Odası, ülkemizin uluslararası hukuka saygıyı esas alan, bu hukukun geliştirilmesini öne çıkaran bir bakışla davranması gerektiğini düşünmektedir.

Etrafımızdaki ateş çemberinin kültürel bağlar açısından da ülkemizi oldukça zorladığı bir dönemdeyiz. Kimilerince “medeniyetler çatışması” olarak nitelenen bu gelişmelerin merkezinde kalan ülkemiz, ikili yapısı gereği bir diğer yandan da Avrupa Birliği (AB) üyelik sürecindedir.

II.2. EKONOMİK DURUM

Kapitalizmin mali sermayeye dayalı sermaye birikim süreci, bugünkü ekonomik çöküşün de kaynağını oluşturmaktadır. Sistemin egemen aktörü ABD ekonomisinin borçlarını ödeyemez hale gelmesi sonucu kamu kaynakları kullanılarak yapılan banka ve şirket kurtarma operasyonları ile başlayan durağanlık, dünya genelinde reel ekonomilerin de durağanlaşmasına neden olmuştur. Bir kısır döngüye giren bu sürecin nereye evrileceği tam olarak bilinmemekle birlikte belirgin bazı sonuçlarını bugünden görebiliriz.

Derinleşen ekonomik ve yönetsel krizlerle boğuşan dünyamızda kapitalizmin kendi iç çelişkileri nedeniyle bölgesel birlikler, ortaklık zemini oluşturmaktan çok, eşitsiz gelişmenin ve dünya egemenlik savaşının yeni araçları haline getirilmiştir. AB içindeki dengelerin bu çerçevede hızla değiştiği anlaşılmakta, AB'nin yönetme, iç pazar oluşumu ve büyüme stratejisi bu anlamda yeniden ele alın-

maktadır. Bu kapsamda ülkemiz, eşit ortalık hedefinden uzaklaştırılmakta; AB politikasını yalnızca iç siyaset malzemesi olarak gördüğü için müzakerelere yeteneği kazanamayan iktidarlar bu süreci kolaylaştırmaktadır.

Gerek AB, gerek Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) sermaye hareketleri ve hizmet ticaretinin serbestleşmesini içeren politikaları, uluslararası hukuk adı altında dayatmaya çalıştığı, Dünya Bankası ve IMF ile sürdürülen ekonomik politikaların, kaynaklarımızın etkin kullanımını azaltmakta ve giderek daha çok bağımlı hale gelmemize yol açtığı, kendi kaynaklarımızı bilemez ve yönlendiremez hale getirdiği bilinmektedir. Dolayısıyla dünya krizinin ülkemize daha da etkili biçimde yansıtacağı anlaşılmaktadır. Yerel Seçimler nedeniyle yapay olarak krizi geciktirilmeye çalışılmakla birlikte, piyasaların çöküşüne yöneldiği anlaşılmaktadır.

Banka operasyonları ile başlayan süreç, giderek ücretlilere yönelmektedir. Ücretlerde düşme eğiliminin başlaması ve işten çıkarmaların başlaması bunun göstergeleridir. Ancak bir taraftan işletme üretim arzını büyütmesi gereken bir yapının, diğer taraftan da onu satabileceği olanağı ortadan kaldırması anlamına gelen bu durum, krizin ücretli kesimin varlığının yok edilmesi boyutlarıyla ulaşacağı çıkmazın kendisini de göstermektedir.

Bu krizin faturasının en çok ödeyecek ülkeler içinde yer alan ülkemizde ücretli kesimlerin, önümüzdeki yıllardan itibaren işsizlikle, düşük ücretle ve güvence mekanizmalarının kaybolmasıyla karşılaşacağı açıktır. Uluslararası dayanışmayı öne çıkaran bir anlayışla örgütlenip bu sürece karşı durabilmek için bir seçenek geliştirmek, artık bir zorunluluk haline gelmiştir.

Mimarlar Odası, dünya ekonomik krizinin geleceğine ilişkin kaygıların, toplumsal dayanışmanın öne çıkarılmasıyla aşılabileceğini düşünmekte ve bu bakışla ciddi bir toplumsal gelecek projesinin oluşturulması ve geliştirilmesi için çaba göstermektedir.

II.3. ÇEVRE SORUNLARI

Sanayileşme, teknolojik değişme ve gelişmeler, hızlı nüfus artışı ve bunun sonuçlarından biri olarak hızlı kentleşme, enerji üretimine yönelik kaynak kullanma vb. girdilerin hemen tümü insan eliyle oluşmuştur ve bugün insanlık kendi yaşamını tehdit etmeye başlamıştır. Kutup bölgelerinde, iklim değişmelerinden kaynaklanan olgular, tüm dünyayı yakından ilgilendirmekte ve bütün dünyanın iklim değişikliği sürecini hızlandırmaktadır. Tüm göstergeler, küresel iklim değişikliğine karşı gerekli önlemlerin tüm ülkeler tarafından ivedilikle alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Mimarlar Odası, artık geri dönülmez bir aşamaya gelmek üzere olan iklim değişikliği olgusunun tüm kesimlerce, ancak özellikle dünya ekonomik sistemini belirleyen, yöneten güçlerce daha fazla zaman kaybetmeden ciddi önlemler alınması gerektiğini hatırlatmaktadır. Ülkemiz de bu gerçeği ciddiye alan uygulamalara geçmeli, “Kyoto Protokolü” dahil bütün gereklilikleri yerine getirmeli; enerji politikalarını fosil yakıtla ve nükleer enerjiye değil, yenilenebilir kaynaklara göre oluşturmalıdır.

İklim değişikliği olgusuna ilişkin özellikle Kuzey Kutup bölgesinden gelen buzulların erimesi sonucu oluşan metan salınımına ilişkin yeni veriler; insanoglu olarak varlığımızı sürdürmek için çok zaman kalmadığını göstermektedir. Bu nedenle eskiyen Kyoto Sözleşmesi'nin bir an önce yenilenecek, uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir.

Mimarlık ürünlerinin oluşumu sürecinde; ekolojik planlama, enerji sakınımı, ekolojik mimarlık, çevre dostu yapı gibi kavramların sözde kalmayıp uygulamada etkin olarak yer alması, mimari tasarımların çevreye duyarlı olarak gerçekleştirilmesi, yapı üretim süreçlerinde küresel iklim değişikliğini önleyecek malzeme ve teknolojilere öncelik verilmesi tartışmasız benimsenmesi gerekli konular olarak değerlendirilmektedir.

Önümüzdeki dönemde küresel çevre konularının daha sık gündemimize gelmesi; konunun meslektaşlarımızca içselleştirilmesi çevreye daha duyarlı bir mimarlığın yapılabilirliğinin tartışılması; bu tar-

tışma sonuçlarının mimarlık pratiğimize, günlük yaşamımıza yansması; meslek uygulamalarına, imar ve çevre mevzuatına, yönetmeliklerimize girmesi kaçınılmazdır. Mimarlar Odası konunun her ölçek ve düzeydeki eğitim kademelerinde ve özellikle mimarlık okullarında ele alınmasının hızlandırılması, araştırma desteğinin artırılmasının, sorunu tanımlamayı, çözümler üretmeyi ve toplumla paylaşımı kolaylaştırılacağını düşünmektedir.

Mimarlar Odası, yapıların çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi süreçlerinde meslek odalarının da etkin bir rol üstlenebileceğini düşünmekte, “yapılı çevre üretimine ilişkin düzenlemelerde çevre sorunlarına” ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Çevresel etki değerlendirmesi kavram ve süreçlerinin yapılı çevreyi de kapsamaması, tasarımların çevre değerleriyle ilişkilerinin bu süreç kullanılarak irdelenmesi de Mimarlar Odası'nın benimsediği bir diğer mekanizmadır.

II.4. YERELLEŞME POLİTİKASI

Tüm ülkelerde kent nüfusu artmakta, kırsal nüfus hızla azalmaktadır. Bu artış, kentlerin küresel kapitalizm koşullarında bir yandan pazarlama mekânları haline gelmesini sağlamış ve bir diğer yandan bir meta olarak pazarlanabilirliğini artırmıştır. Neo-liberal ideolojinin belirlediği bu süreçte yerelleşme politikasıyla, kentlere yönelik müdahalenin kent yönetimleri aracılığıyla yapılması kolaylaştırılmış ve bu anlamda yerel yönetimlerin gücü ve niteliği önem kazanmıştır. Bu nedenle artan kentsel sorunlara, kentsel kriz ve ayrışmaya karşı kentlerin yaşanabilir alanlar olması için yerel yönetimlerin nitelik açısından yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu süreçle bağlantılı olarak ülkemizde kamu yönetimi anlayışına ilişkin önemli bir değişim de kamunun merkezi işlevlerinin de giderek yerelleşmesi olgusudur. Ülkemizin tarihsel koşulları içinde oluşan merkezi yönetim yapısının belli bir süreç ve altyapı öngörmeden yerelleştirilmesi; kamu hizmet araçlarının tasfiyesi süreciyle bağlantılı ola-

rak, yerel düzeyde kuralıslaştırma ve sermayenin etkinliğinin artması sonucunu yaratmaktadır. Merkezî yönetim-yerel yönetim ilişkileri belirleyen bütün yasalar yerel yönetimler lehine ele alınmakta ve ülkemiz yapısal bir dönüşüme zorlanmaktadır.

Yerel yönetim kavramı açısından uluslararası belgelere baktığımızda (IULA-EMME, 1994) yerel yönetimlerin varlık gerekçelerinin, meşruiyet aracı olma; katılımcı yurttaşlığı geliştirme; yereli temsil edebilme; merkezî yönetimlere oranla hizmetleri yerel koşullara daha duyarlı bir biçimde sağlama ve daha esnek olma; yerel dinamiklere fırsat ve seçenek sağlama; halka dönüklüğü gerçekleştirme; özetle hizmetleri daha etkin ve verimli sağlama olarak tanımlandığını görüyoruz. Ancak ülkemizde bu gerekçelerin, hızlı kentleşme, plansızlık ya da plan karmaşası, yönetim algılayışındaki tutarsızlıklar ve mali belirsizlikler gibi nedenlerle yitirmeye başlandığını söyleyebiliriz.

Son yıllarda çıkartılan ağırlıklı olarak Belediye ve İl Özel İdarelerinin yeniden yapılanmasını, yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesini ve yeni parasal kaynakların oluşturulmasını öngören düzenlemeler, “kent ve yaşam kültürü” ile yeterince bütünleşmemiştir. Bu olumsuzluklar, “ulusuzluk”, “yolsuzluk”, “kişisel çıkarları kamu çıkarı üzerinde tutma”, “paylaşımsızlık”, “hizmetlerin taşeronlaştırılması”, “siyasi patronaj ilişkileri” gibi daha da çoğaltılabilecek kavramlar kent yaşamının her aşamasında giderek daha çok etkin olmaya başlamıştır.

Mimarlar Odası, bu gelişmelerle bağlantılı olarak yerelleşmeyi “kamu kaynaklarının kamu ve toplum yararına ve yerel gereksinmelere uygun olarak kullanılması için yerel niteliğin ve katılım mekanizmalarının güçlendirilmesi” olarak anlamaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda önemli olan yerel yöneticilerin belde halkına hesap verebilmeleri, bir diğer deyişle belde halkının katılımı esas alan bir tutumla kendi seçtiği yöneticilerinden hesap sorabilmesidir. Mimarlar Odası kentlilik kültürü olarak tanımlanan bir dizi özelliğin bu tür yerel ilişkilerin özlenen düzeye gelmesinde önemli rolü olduğuna inanmaktadır.

Mimarlar Odası, bu anlayışla tüm yerel yönetimleri, katılımcı, paylaşımcı, şeffaf, yerleşme sakinleri arasında hiçbir farklılık oluşturmayan, kamu ve toplum yararını ön planda tutan, mevcut kaynakları geliştiren ve yeni kaynak yaratan, doğal ve kültürel değerleri koruyan ve geliştiren, etkinliklerini bilimsel doğrular üzerine kurgulayan bir davranış sergilemeye davet etmektedir.

II.5. YÖNETİMDE HUKUKA UYARLIK

Mimarlar Odası kamu tüzel kişiliğine sahip bir meslek kuruluşudur. Ana yönetmeliğinde belirlenen görevleri arasında “Mesleki alanda ülke ve kamu çıkarları ile uluslararası gelişmeler çerçevesinde çalışmalar yapmak..., mesleğin ve üyelerin görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek..., mesleğin uygulama ve kuram alanında gelişmesini sağlamak üzere her türlü etkinliklerde bulunmak” önemli bir yer tutmaktadır. Oda’nın bu misyonu bağlamında ana uğraşısı olan mekân ve çevresini tasarlama ve uygulama süreçleri ile yerleşmelerimizdeki imar etkinlikleri arasındaki ilişkiler ile ilgileneşinden doğal bir şey olamaz.

Mimarlar Odası merkez ve şubeleri, ülke sorunlarına ilişkin olarak gerçekleştirilen çeşitli eylemler karşısında gerekli uyarıları yapmakta, gerekli görüldüğü hallerde çözüm önerileri de geliştirmektedir. Ancak, çoğu kez Odamızın yaptığı uyarı, çözüm önerme vb. süreçler ilgili idareler tarafından göz ardı edilmekte; gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilmeye çalışılan planlama, projelendirme ve uygulamalarda bilimsel ve hukuksal esaslara aykırılıklar bulunmaktadır.

Hukuka uyarlık sorununun iki boyutu bulunmaktadır. Bunlardan ilki yasa düzeyinde izlenen olumsuzluklardır. En önemlisi torba yasalarla yangından mal kaçırıcısına yapılan düzenlemelerle neredeyse imar durumu oluşturulabilmektedir. Bu düzenlemelere ilişkin olarak kısıtlı yasal girişim olanaklarını zorlamaktayız.

Hukuka uyarlılık sorununun diğer boyutu ise ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen plan, plan revizyonu, izinsiz ruhsat vb. mekaniz-

maları araç olarak kullanarak, bilime, planlama disiplinine, kamu yararına aykırı uygulamalarda izlenmektedir. Bu bağlamda özellikle Belediyeler tarafından kent ölçeğinde gerçekleştirilmeye çalışılan planlama, projelendirme ve uygulamalarda İdari yargıya başvurulması zorunlu olmaktadır.

Mimarlar Odası bu süreçlerde, yerel yönetimlerin tüm eylemlerini hukukun üstünlüğü ilkesinden yola çıkan; kamu yararını ön planda tutan; kentlerdeki gelişmelerin insan odaklı, doğal ve kültürel değerlere saygılı, çağdaş yaşam koşullarına uygun olmasını öngören; kentsel mekanizmaların günlük politik davranışlar ile yönlendirilmemesi gerektiğini düşünen bir anlayışla ele almaya davet etmektedir.

Mimarlar Odası aksine davranışları saptadığında toplum adına harekete geçmekte ve hukuki haklarını kullanmakta kararlıdır.

III. KENTLEŞME, PLANLAMA VE MİMARLIK

III. I. KENTLEŞME POLİTİKALARI

III. I. I. Kentsel Politikalar

Kentsel politikaların temel amacının toplum ile mekân arasındaki uyumu sağlamak olduğu genelde kabul gören bir yaklaşımdır. Bu kapsamda kentsel gelişmenin sürdürülebilirliğinin önem kazandığını görüyoruz. Avrupa Kentsel Şartı'nda da değinildiği gibi, "çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar arasındaki tarihî uzlaşmanın sağlanması yeni kentsel politikalara temel olmalıdır".

Oysa ülkemizin kentleşme süreçlerine bakıldığında hakim göstergenin kent topraklarının yağmalanmasındaki olağanüstü artış olduğu görülecektir. Başta İstanbul olmak üzere kentlerimizin, uluslararası emlak piyasasının yeni ilgi alanına girdiğini, planlama anlayışından ve bilimsel temelden yoksun, kamu ve toplum yararını gözetmeyen, insanı, yereli, kültürü yok sayan, sadece rant odaklı, ayrıcalıklı imar haklarıyla donatılmış birçok kentsel projenin gündeme alındığı ve gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bilimsel doğrular ve kamu yararı üzerine kurgulanmayan planlarda yer alan sosyal donatı alanları, yeşil alanlar, kent içi ulaşım, kimliksiz TOKİ konutları, yetersiz meydan anlayışı, kent kimliğine saygısızlık ve kültürel mirasa karşı duyarsızlık yerleşim alanlarımızı içinden çıkılmaz bir kaos ortamına doğru hızla sürüklemektedir.

Kentsel politikaların en önemli bileşenlerinden biri olan toplumun barınma gereksiniminin karşılanmasında da duyarsızlık sürmektedir. Çağdaş konfor koşullarına sahip mekânlar üreterek barınma gereksiniminin karşılanmasına yönelik çeşitli nitelikte konut arzının sağlanmasına önem verilmesi gerekirken, üretilen konutların hangi sosyal gruba yöneldiği anlaşılamamaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı yerel yönetimlerin izlemesi gereken kentsel politikaların girdilerini şöyle sıralamaktadır:

- Yaşanabilir, çevre dostu koşullara sahip, iyi konumlanmış ve yeterli büyüklükte konutlar sağlanması,
- Kent hayatının çeşitli işlevleri arasında bağlantılar oluşturulması,
- Kültürel olanaklar, spor ve dinlenme faaliyetleri, sosyal gelişim, özgür dolaşım, tüm yol kullanıcıları arasında uyumlu bir denge sağlanması,
- Yoksulluğa karşı önlemler alınması ve özellikle özürllülere gerekli donanımın sağlanması,
- Güvenlik, refah, iş, eğitim ve öğretim olanaklarının, kültür ve tarih mirasına sahip olabilme haklarının sağlanması.

Mimarlar Odası, üst planlardan başlayarak, ülkemiz ve mimarlık hizmetlerinin topluma sunulduğu başlıca yerler olan kentlerimiz üzerinde oynanan, bilimsel niteliği tartışmalı, ranta ve yağmaya dayalı planlama ve yaklaşımlar karşısında bu süreçlere hukuksal ve toplumsal yaptırımlarla taraf olmayı sürdürecektir; tüm örgütleri ile yerleşmelerimizdeki kentleşme süreçlerini izleyecek; yerel karar mekanizmalarına gerekirse katılarak etkilemeye, kentsel ve çevresel sorunlara kaynaklık eden yapılaşma proje ve uygulamalarına yönelik uyarı ve katkılarını sunmaya devam edecektir.

III.1.2. Kente Göç ve Yoksulluk

Birleşmiş Milletler raporuna göre 6,7 milyarlık dünya nüfusunun yarısının bu yılın sonunda kentlerde yaşaması bekleniyor. 2050 yılına gelindiğinde ise bu oran yüzde yetmişe çıkacak en yoğun kentleşme oranı Asya ve Afrika'da görülecek. Birleşmiş Milletler yetkilileri, bu göstergeleri tetikleyen en önemli faktörün "göç" olduğunu söylüyorlar.

Göç olgusunun bugünleri belirleyen bir sorun olarak ortaya çıkmasının nedeni; sanayi devrimiyle birlikte kapitalizm koşullarında oluşan bölgelerarası eşitsiz gelişme olgusudur. Bu nedenle yeryüzünün her yanında, kentlerin çekme ve köylerin itme güçleri arasında bir göç olgusunun ortaya çıktığı gözlenmektedir. Aynı şekilde göçün zorladığı bu kentleşme hareketi sonunda iki temel sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan ilki, göçenlerin sorunları, ikincisi ise göçülen kentin sorunlarıdır. Göçenlerin sorunları arasında başta barınma gel-

mektedir. Gecekondular, gelen yeni nüfusun ucuz konut bulamaması ve barınmayı en ucuz yoldan sağlayabilmek için göçler sonucunda oluşan kentsel alanlardır. Göçle birlikte gelen ve tümüyle yasa dışı olan gecekondulaşma, kaçak ve denetimsiz yapılaşma süreçleriyle bağlantılı olarak oluşan bu kültürel ortam, yağmacılığın her düzeyde meşrulaşmasına, kent topraklarının yozlaşmasına ve özellikle hazine arazilerinin yağmalanmasına yol açan bir "kent terörü" haline gelmektedir. Göçerlerin karşılaştığı ikinci sorun, başka bir yaşam biçimi ve coğrafyadan gelmiş bu kişilerin, kentlerde umduklarını bulamamaları, iş bulma sorunu, konut sorunu, eğitim sorunu, sağlık sorunu ve daha pek çok sorun ile karşı karşıya kalmalarıdır.

Göçün kentlerde yarattığı sorunlar arasında nüfus dağılımında dengesizlik; işsizliğin artması; çevre sorunlarının artması; trafik, eğitim, sağlık alanında daha önce oluşmayan sorunların ortaya çıkması; alt yapı hizmetleri götürmenin zorluğu sayılabilir.

Bugün, iç göçe bağlı olarak hızla kentleşen Türkiye nüfusunun % 65'i kentlerde; kentlerde yaşayan nüfusun büyük çoğunluğu da idari olarak büyük kentlerde yaşamaktadır. 1990–2000 yılları arasındaki 10 yıllık sürede, ülke toplam nüfusu % 12 gibi bir artış gösterirken, kentlerde bu oran % 30 olarak gerçekleşmiştir. Bu hızlı değişim süreci, yerel yönetimlerin niteliği açısından da önemli bir değişim sürecidir. Bu bağlamda ülkemizdeki göç olgusunun gelişimini şöyle açıklayabiliriz:

1945–1980 Dönemi:

Türkiye'nin 1930'larda başlayan ve 2. Dünya Savaşı nedeniyle yarım kalmış sanayileşmesi, 1945'ten sonra toplumsal etkisini daha hızlı arttırarak yaygınlaşmış; sanayileşmenin sonucu olarak yeni iletişim olanaklarının farklı bölgeleri birbirine bağlaması (demiryolları, karayolları, telefon,) nedeniyle kentlere göç akımına neden olmuştur. Bu dönemin aşamalı olarak temel özelliklerini şöyle belirleyebiliriz:

I. Hızlı Kentleşme ve Gecekondulaşma: 1970'lerin başındaki petrol krizine kadar, hem dünya ekonomisinin, hem Türkiye ekonomisinin kesintisiz olarak neredeyse sürekli büyüdüğü, yeni istihdam olanaklarının açıldığı bu dönem; hem üreti-

min arttığı, hem de emek fazlasının oluştuğu bir dönemdir. Kentsel büyümeyle birlikte hızlı bir göç akımı oluşmuş; ancak bu akım planlı bir süreç içinde kent düzenine entegre edilememiştir. Yeterli derecede ucuz konut ve ucuz arsa olanağının olmaması nedeniyle göçmenler, Hazine arazilerini işgal ederek ya da hisseli tapularla tarlalardan arsa üreterek kendi çözümlerini yani gecekondulaşmayı yaratmışlardır. Ama bu dönemdeki hâkim eğilim, bunun geçici bir olgu olduğu, bu tür bir kentleşmenin, zamanla daha düzenli, daha planlı bir kentleşmeye ya da yapıya dönüşeceği şeklindedir. “Çarpık kentleşme” olarak kavramlaşan bu düşünce; “gecekonduyu” kent olanak sunamadığı için, kırdan kente göçen ve artık kent emekçi sınıfına dahil olanların bulduğu bir çözüm olarak görülmekte ve bunun zamanla kendini daha iyi bir çözüme bırakacağı düşünülmektedir.

2. Politikleşme ve İmar Afları: Kentlerin yeni bir konut tipine kavuşması ve yeni mahallelerin oluşmasında önemli bir etken de, göçmen kitlelerin siyasi iktidarlarla ve belediyelerle kurduğu dinamik bir politik ilişkinin gerçekleşmesidir. Bu nedenle de peş peşe imar afları çıkarılmıştır. Ancak bu süreçte gecekonducularla merkezî iktidarlar ya da belediyeler arasında dinamik ve görece demokratik pazarlığa ve gecekonducuların katılımına dayanan bir ilişki türü gelişti. Bu süreçte işleyen kolektif pazarlık, imardan daha çok, teknik altyapı hizmetinin sağlanması anlamında oluyordu. Ayrıca 70’li yıllarda politik grupların gecekonducularda örgütlenmesi, gecekonducuların siyasi arenaya girmesinde hızlandırıcı bir rol oynadı. “Kurtarılmış bölgeler” olarak nitelenen bu bölgelerin, politik bir mücadelenin öznesi haline gelmesiyle, gecekondu yerleşmelerine resmî politik ilginin de arttığı söylenebilir.

3. Gecekonduculunun Metalaşması Eğiliminin Başlaması: 1970’lerde gördüğümüz önemli bir diğer yaklaşım da konut ve/ya gecekondu sorununun çözülmesine ilişkin sorumluluğun, merkezî yönetimden daha çok yerel yönetimlere devredilmeye başlamasıdır. 1960’lı yılların sonlarında gecekonduculuşmanın önlenmesi amacıyla düzenlenen 775 sayılı yasa çerçevesinde Dünya Bankası’ndan krediler alarak gecekondu önleme bölgeleri oluştu-

rulmuş, bu bölgelerin geliştirilmesi ve düzenlenmesi için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde birçok belediyenin toplu konut ya da işçi konutları ve kooperatifleri yapma girişimleri olmuştur. Ancak bu çözümler yeterli olmamış ve piyasalaşma eğilimi hızlanmıştır. Bağlantılı olarak gecekonduculuşmanın giderek kalıcılaşma eğilimi kazanması ile birlikte 1970’lerde gayri resmî emlak haline gelmesi (arazi -gecekondu mafyası) ve çok katlı yapılaşma (apartkondu) süreci başlamıştır.

1980–1994 Dönemi:

1970 dünya ekonomik krizi, kapitalizmin yenileşme sürecine yol açmış, bu süreç dünya ekonomik sisteminde bugün küreselleşme olarak adlandırılan mali sermaye etkinliğine yol açmıştır. Bu yapılanma sürecinin ülkemize yansımaları ise 1980’lerdedir. 24 Ocak kararları olarak anılan yeni entegrasyon süreci programının uygulanması için 1980 darbesi gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yürütülen programlarla neo-liberal politikaların ülkemizdeki etkinliğinin artırıldığını ve bağlantılı olarak 1983’den sonra gecekonducuların ticarileşmeye başladığını görüyoruz. Artık gecekonducuların bir meta olarak ticari yollarla değerlendirilmeleri yoluna gidilmeye başlanmıştır. Bu dönemin aşamalı olarak temel özelliklerini de şöyle belirleyebiliriz:⁴

1. Ranta Dayalı Kaçak Kentleşmenin Meşrulaşması: 1984’de 2981 sayılı yasa bağlamında yapılan İmar Affı, göçmenlerin kentle ilişkisini temelden değiştiren bir müdahale olarak bu süreci iki biçimde değiştirmiştir: Birincisi, yalnızca mevcudu yasalılaştırma anlamına gelmemektedir; “İmar İslah Planı” uygulamasıyla ek yapılaşma olanakları verilmiştir. İkincisi ise bu yolla bir rant elde edebilmesine olanak sağlamıştır. Artık gecekondu masum bir barınma sorunu olmaktan çıkmış, göçmenler kentsel rantın ortağı haline gelmişlerdir. Bu dönemde giderek Sultanbeyli örneğinde olduğu gibi 300–400 bin nüfuslu kaçak kent yerleşmeleri oluştuğunu görüyoruz. Bu süreç giderek bir sermaye birikim modeli olarak bütün kenti olumsuz olarak biçimlendiren “ranta dayalı kaçak kentleşmenin meşrulaşması” sonucunu yaratmış ve bu süreçle birlikte yapı kültürü de yozlaşmaya başlamıştır.

2. Kentsel Yağma ile Dinamize Olan Emlak Sektörü: Gecekonduunun zamanla büyütülen, düşük kaliteli malzemeden, kullanıcısının emeğiyle yapılan bir yapı tipi olma özelliği, bu dönemde çok katlı, görece daha iyi malzemeden yapılan ve daha farklı tür bir organizasyon gerektiren bir yapı tipine dönüşmüştür. “İmar Islah Planları” ile büyük bir yapı yenilenme süreci yaşanmış; gene bu dönemde Toplu Konut Yasası ve “ayrıcıklı imar uygulamaları” ile plansız kentsel gelişme süreci içinde dinamize olan gayrimenkul-inşaat (emlak) sektörü yeni zenginleşmenin dayanağını oluşturmuştur.

3. Sosyo-Kültürel Yozlaşma: Bu sürecin sosyo-kültürel yansımaları olarak göçmen kentli tipolojisi de değişmiştir. Kentte başını sokacak yer ve ekmeğini arayan kır yoksulluğundan, hiç bir değer tanımayan yağmacı bir kapitalistleşmeye evrilme yaşayan bu yeni kentli tipi; bugün yaşadığı değersizleşme karşısında toplumsal dayanaklarını yeniden örgütlemeye çabalamaktadır.

1994–2008 Dönemi:

Bu dönemin en önemli özelliği, “zorunlu göç” olgusuyla Türkiye’nin tanışmasıdır. Zorunlu göç, Güneydoğu ve Doğu’da köyleri boşaltılan insanların bir gecede büyük kentlere akmasıdır. İlk etkisi, Diyarbakır, Şanlıurfa, Van gibi Doğu ve Güneydoğu’nun büyük illerinin üstünde çok büyük bir baskı oluşturması, ikinci etkisi Adana, Mersin, Antalya gibi Akdeniz illerinin sosyal teknik altyapısını çökertecek derecede ciddi bir göçe neden olmasındır. Ancak bu göç tipinin diğer göç tiplerinden farklı bir şekilde geliştiğini görüyoruz: Diğerlerine göre daha hızlı bir süreç olarak yaşanan “zorunlu göç” oldukça ciddi uyum ve entegrasyon sorunlarının yaşandığını göstermektedir. Kırsal kent arasında bir köprü işlevi gören ilk dönem göçmenleri (geçiş tipi) süreç içinde bir biçimde uyum sağlamışlardır; ancak kırsal bağı koparılan, kentle bağı daha önce hiç oluşmamış son dönem göçmenleri ekonomik, sosyal ve fiziksel olarak uyum sağlayamamaktadır. Bu durum üç önemli sonuç yaratmaktadır:

1. Çöküntü Bölgelerinin Çoğalmasa: Özellikle 1980’lerin sonlarında başlayan zorunlu göçlerin ilk evresinde, büyük kentlere gelenler, mevcut, ama

artık kullanılmamaya başlanan konut alanlarına yerleşmeye başladılar. İstanbul’da Beyoğlu-Tarlabaşı, bunun en çarpıcı örneklerinden birini oluşturmaktadır. Bu bölgede eski apartmanlara baktığınızda her biri 7–8 kişi olan 4–5 ailenin, bu apartmanlarda ikişer odayı paylaşarak oturduklarını görüyoruz. Bu gelişmelerden dolayı bu yıkıntı ya da çöküntü bölgeleri hızla çoğalmıştır.

2. Kent Çeperlerinde Yeni Yoksul Yerleşmelerinin Oluşması: Zorunlu göçle gidenlerin mevcut yoksul yerleşmeleriyle bile uyum sağlayamaması, genellikle bu mahallelerin mevcut kentin dışında yerleşmelerine yol açmıştır. Bir anda yoğunlaşan bu bölgelerin bugün Türkiye’deki kent yoksullarının en alt tabakasını oluşturduklarını, kentle hiç bir ilişki kurmadan yaşamaya çabaladıklarını söyleyebiliriz.

3. Yoksulluğun Kalıcılaşması: Yapılan göç araştırmaları genellikle kentte kalış süresiyle; kente uyum sağlama, belirli olanaklara kavuşma, aylık gelirin artması, barınma kalitesi arasında doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Ancak, bu tür göçte bu ilişkinin çok zayıfladığı, görece olarak yoksulluğun aşılmasının çok zorlaştığını göstermektedir. Bu göstergeler bir anlamda yoksulluğun kalıcılaşmakta olduğu izlenimi vermektedir.

Her ne kadar ülke genelinde nüfus artış hızımız geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında azalmakta ise de, toplam nüfusumuz içinde kentli nüfusun payı artmaya devam edecektir. Küresel ekonomik politikaların tarım nüfusunu çözüme ve kent nüfusunu artırma eğiliminin süreceği göz önüne alındığında, bu eğilimin bir kısmı dış göçlerle sonuçlansa bile kentlerimizde yönelik baskının süreceği anlaşılmaktadır. Gelecek dönemde kentsel nüfus artışı içinde kırsal alanlardan gelen göçün görece olarak düşeceği düşünülebilir, özellikle büyük metropollere yönelen iç göçlerin yol açacağı toplumsal sorunlar, belirli bir süre daha önemini korumayı sürdürecektir. Bu anlamda bu sorunların çözümüne yönelik, güncel gelişmelerle sürekli yenilebilen bütüncül politikalara ihtiyacımız vardır. Bu politikayı temellendiren olguları şöyle sıralayabiliriz:

Küresel Politik Süreçlerle Bağlantılı Olarak: Neo-liberal politikalarla, kentsel topraklar küresel ser-

mayenin yeni yatırım (transfer) alanları haline gelmektedir. Bu süreç kentlerin yapılarını hızla değiştirmekte, gecekondu ve yoksul yerleşmeler de bu süreçten etkilenmekte ve dönüştürülmektedir. Mekânsal ve ekolojik sorunları artırdığı gibi yeni kent yoksulları oluşumuna ve yoksulluğun kalıcılık eğiliminin artmasına neden olan bu süreç; mekânsal-toplumsal bazda yeni sorun ve çatışma alanlarının da oluşumunu hızlandırmaktadır. Bu bağlamda;

- Dünya ciddi bir gelecek sorunuyla karşı karşıya-
dır ve alternatif politikalara duyulan ihtiyaç artmaktadır.
- Yoksulluğun terör vb. küresel sorunlarla bağlantısı, sistemin kendi açmazlarına yönelik olarak önlemler almasını zorunlu kılmakta; bu konuda uygulanan programlar yavaşlamaktadır.
- Ancak bu uygulamalar yeterli olamayacak niteliktedir, sosyal programların yeniden örgütlenmesinin yolu açılmalı, bu konuda mücadele edilmelidir.

Ülkesel Kalkınma ve Planlama Politikalarına Bağlı Olarak:

Kalkınma politikalarının dışa bağımlılığı, ülkemiz kaynaklarının savunulamaması sonucunu yaratmakta; kalkınmamızın ülke kaynakları üzerinden gerçekleşmesini olanaksızlaştırmaktadır. Yoksulluk-göç-gecekondulaşma-kentleşme bağlamının ülke kalkınmasıyla ilişkisi düşünüldüğünde, ülke kaynaklarının kendi coğrafyamız açısından rasyonel bir planlamaya yönlendirilmesi gereği ortadadır. Bu bağlamda;

- Göçün ve yarattığı sorunların çözülebilmesi için ilk koşul bölgeler arası eşitsizliğin azaltılması; dengeli bir kalkınma planlaması sağlanarak göç hareketlerinin yavaşlatılmasıdır.
- Ülke-Bölge-Kent arasında fiziki bir planlama koordinasyonu sağlanarak, bölgesel merkezlerin ve yeni çekim odaklarının sağlanması gerekmektedir.
- Kentsel nüfusun artma eğiliminin sona ermeyeceği düşünüldüğünde, dengeli bir kalkınma ve fiziki planlama koordinasyonu, gelecekteki olası göç hareketlerine ilişkin önlemler almayı kolaylaştıracaktır.
- Bu bağlamda göç-kentleşme yönetimi konusu önem kazanmaktadır.

Zorunlu Göç Politikalarına Bağlı Olarak: Zorunlu göç, güvenlikle ilgili olduğu kadar, bölge insanının yaşam biçimini belirleyen ekonomik karakterinde yaşanan değişim sürecine de bağlı gelişmektedir. Ülkemizde tarım, hayvancılık olanaklarının, ithalat rejimiyle daraltılması, feodal yapının çözülmeye başlamasına yol açmış, güvenlikle bağlantılı olarak zorunlu göç sorununu yaratmıştır. Bu bağlamda;

- Bölgedeki çatışma ortamının kaldırılması yönünde politikalara ağırlık verilmeli, geriye dönüş koşulları yaratılmalıdır.
- Bölgeye istihdam sağlayıcı yatırımlar yapılmalı, tarım ve hayvancılığı da kapsayan yeni toplumsal programlar oluşturulmalıdır.
- Bu koşullar oluştuğunda toplumsal-kültürel dayanışmanın önü açılacaktır.

III.1.3. Planlama

1950'li yıllardan itibaren seçilen bağımlı kalkınma politikalarının etkisiyle yaşanan kentlere göç sürecinde kentleşme hızı, kentleşme hızına ayak uyduramamış; plansızlık, kaçak yapılaşma, gecekondulaşma süreci, bir kimlik kaybı içinde kentsel dokunun, tarihsel mirasın ve doğal çevrenin ve bu çevreler içinde süregelen yaşamın olumsuz değişimine ve giderek bozulmasına neden olmuştur. Bu sorunlar, tutarsız siyasal yaklaşımlarla birleşerek daha da büyümüştür ve halen büyümeye devam etmektedir.

1980'li yılların başında "yerelleştirilen" plan yapım ve onama süreçleri, hiçbir bilimsel esasa dayanmayan, ülke gerçeklerinden kopuk ama kişisel gerçeklerle örtüşen, kamu ve toplum yararı kavramlarını ve onun gerektirdiği önlemleri neredeyse yok sayan bir anlayışa terk edilmiştir. Bunun sonucunda oluşan yerel rantlar, kent ve kasaba halkının gelişmesine de katkıda bulunmamıştır.

Üretimden vazgeçen ve finans sektörü ve tüketimi birikim stratejisinin merkezine koyan bu anlayışın, kentleri bir bütün olarak gören bir planlama anlayışından, kısa vadeli, parçacı ve esnek bir planlama ve kente müdahale anlayışını öne koyması kentleri bugün şekillendiren ana felsefeyi yansıtmaktadır. Kentlerin üretimden tüketime yönelen bir anlayışla şekillendirilmesi sürecinin bir parçası ola-

rak, çalışan sınıflara yönelik kamu hizmeti üretme anlayışı bir yana bırakılıp, bu alan özel sektöre hızla açılırken, kentlere yapılan müdahalelerin hemen tümü özel sektörün birikim ve ihtiyaçlarına hizmet eder hale getirilmiştir.

Planlamanın ve bütünlükçü bir devlet müdahalesinin ortadan kalktığı bu dönemin en önemli olumsuzluğu kentlerin bütünlüklerini yitirerek, parçalanma ve dağınıklaşma sürecine girmiş bulunmasıdır. Kent merkezleri bu durumun en çarpıcı göstergesidir.

Yerel yönetimlerin planlama süreçlerinde karşılaştıkları ve nasıl aşacaklarını bilemedikleri bir diğer sorun, son yıllarda her konuda olduğu gibi, planlama ve yapılaşma mevzuatında da yaşanan karmaşadır. Şehircilik ve İmar, Yapı Denetimi, Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yenileme ve Yapı kanunu ile ilgili gerçekleştirilmiş ya da tasarı halinde bulunan düzenlemelere, başka konularda yapılan düzenlemelerin içinde yer alan bir kaç maddelik düzenlemeler de eklendiğinde, yereli yönetmenin giderek zorlaştığı kolayca görülmektedir.

Mevcut yasal araçlar ve önerilen yeni düzenlemeler ayrıntılı olarak incelendiğinde bazı olumsuzlukların doğmakta olduğu görülmektedir.

- Değişik kurumlar, değişik planlama türlerini hazırlama ve onama yetkilerine sahip olmuşlardır. Bu husus aynı alan üzerinde “yetki karmaşası” yaratmaktadır,
- Planlamanın bütünlüğü sağlamak için gerekli bir araç olduğu, yapılaşma vb. alt ölçekli eylemlerin bu bütünlük üzerine kurgulanabileceği düşünüldüğünde, getirilen düzenlemelerin “parçacı” anlayışı teşvik ettiği açıkça görülmektedir.
- Bu mevzuat karmaşası, yatayda planlar arasında çelişkilere neden olurken, düşeyde de bugüne değin sürdürülmeye çalışılan plan hiyerarşisini kaldırmakta, hatta (Yıpranan Tarihî ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Yasa’da olduğu gibi) planı yok saymaktadır. Bu yaklaşım “plansızlaştırma” olarak da tanımlanabilmektedir.
- Mekâna ilişkin değişik ölçekte hükümle getiren bu yasal düzenlemeler, düzenlemeyi öneren kuruma

önemli yetkiler (resen plan onama) vermekte, böylece “değişik sektörlerde değişik planlama ve uygulama otoriteleri” oluşturulmaktadır.

- Yerel yönetimlerin mekâna ilişkin yetki ve sorumluluklarını belirleyen yasal düzenlemelerde ise, her ölçekteki yerel yönetimin hemen her alanda geniş müdahale yetkileri ile donatılması (örneğin Bakanlar Kurulu kararlarına sığınma, ihale yasası koşullarından bağımsızlık ve benzeri gereksiz ayrıcalıklar) bu birimlerin yeterli bilgi ve kadrolarla donatılmadığı düşünüldüğünde ciddi kaygılar yaratmaktadır.

İmar planlaması olgusunun bütüncülüğünü göz ardı eden, yerel dinamiklerin süreçlere katılma haklarına saygı göstermeyen, ilgili meslek odalarını yok sayan bu anlayışa karşı çıkılması gerekmektedir. Yapılı çevrenin oluşumuna ilişkin değişik ölçek ve niteliklerdeki yasal düzenlemelerin parçacı yaklaşımlarla çözümlenmesini istenmek, bilimsel verileri kimi hallerde gözardı etmek ve sorumsuzluk zinciri yaratmak yerine bu mevzuatın tek bir yasa bütünlüğü içinde düzenlenmesi yeterli bir çözüm olarak görülmektedir.

2008 yılının son aylarında Bayındırlık ve İskân Bakanlığınca “Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı Projesi” (KENTGES) kapsamında başlatılan, ilgili tüm tarafların katıldığı atölye formatında çalışmalar sürdürülmektedir. Bakanlıkça gönderilen çağrılarda Kentleşme Şûrası’nın amacı; “özellikle yerleşme-şehirleşme ekseninde, yaşam kalitesi, afetlere duyarlı yerleşme ve şehirleşme, doğal ve kültürel varlıkların korunması, kaçak yapılaşma, kentsel yenileme/dönüşüm, teknik ve sosyal altyapı, yerel kalkınma, kentlilik bilinci, yönetim ve yerel yönetimlerle sürdürülebilir kentsel gelişme konularında ilke ve stratejiler geliştirmek ve geliştirilen politika, strateji, eylem seçenekleri ve diğer tavsiyeleri Strateji Belgesi ve Eylem Planına yansıtılmak” olarak belirlenmiştir. Mimarlar Odası, kentleşmenin değişik boyutlarına yeni yorumlar getireceğini düşündüğü bu çalışmalara etkin olarak katılmakta ve değişik komisyonlarda görüş ve önerilerini dile getirmektedir.

Bu etkinliğin sonuçlarının strateji belgesi ve bir eylem planı haline dönüşmesiyle yerel yönetimlerde tutarlı olması gerekli bir üst söylem gereksiniminin karşılanmış olacağını umuyoruz.

Mimarlar Odası, yerel yönetimlerin bu ve benzeri önemli olumsuzlukların farkında olduğundan yola çıkarak, çağdaş-bilimsel anlamda planlama yaklaşımını esas alan; kamu ve toplum yararını ön planda tutan; kentsel kimlik, doğal ve kültürel değerler gibi tanımlar ve kavramların soyut ve kalkınmanın karşısında olmadığını kavrayan; yöre sakinlerinin isteklerini değerlendiren ve süreçleri onlarla paylaşan yerel yönetim modellerinin özlemi içinde olduğunu, planlama ve yapılaşma mevzuatında yaratılan karmaşaya son verilmesi gerektiğini, bu amaçla “İmar, Şehircilik ve Yapılaşma” kapsamında bütünsel bir temel yasa hazırlanmasını dilemektedir.

III.1.4. Kentsel Kimlik

Her yerleşimin korunması ve vurgulanması gereken bir kimliği vardır. Yerleşimin bölgesel ilişkileri, konumu, nüfusu, fiziki sınırları, çevresi, iklimi, formu, yapısı, kökeni, tarihi, işlevleri ve bunların tümü bir yerleşimin diğerinden farkını ortaya koyar.

Kent kimliği, kentin içinde bulunduğu doğa, kentin fiziksel biçimlenmesi ve sosyo-kültürel değerlerle oluşur ve gelişir. Doğal çevre verilerini topografik durum, iklim koşulları, su ögesi, bitki örtüsü, jeolojik durum ve genel konum oluşturur. Fiziksel biçimlenmenin verileri ise kentin ana formu, bu formu oluşturan yapılar, yollar, meydanlar gibi kentsel öğelerdir. Sosyo-kültürel değerler ise, birey ve toplum tarafından oluşturulur. Bu bağlamda bireyin kendi geçmişiyile ilgili bilinçli - bilinçsiz tüm algıları, bilgileri, birikim ve deneyimleri, davranışları, gereksinim ve istekleri ayrıca içinde yaşadığı topluluğun adet, gelenek, inanç ve beklentileri kimliğini biçimlendirir. Bireysel kimlik grup ve toplum kimliğini oluşturur.

Günümüz yerleşmelerinin, hızlı kentleşme, göç, bilimsel doğrulara dayandırılmayan planlamalar vb. nedenlerle kimliği hızla ve olumsuz yönde değişmektedir. Gelişmenin yerleşmelerin doğasında olan bir dinamik olduğu göz ardı edilmemekle beraber, bu süreçlerde o yerleşmeyi diğerlerinden ayıran, yerel toplumun yaşamının vazgeçilemez girdileri arasında bulunan değerlerin yitirilmesi ve “kimlik erozyonu”nun oluşması, gelişme dinamiklerinin yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır.

Süregelen olumsuz uygulamalar ve gelişmeler, çevreye yabancılaşma, çevreyle özdeşleşememe, “aidiyet” duygusunun zayıflaması gibi birçok sosyal davranış bozukluğunu da beraberinde getirmektedir.

Mimarlar Odası, yerel yönetimleri kentsel kimliğin en temel koruyucusu olarak görmekte, gelişmenin bu kimliği bozucu ve yok edici politikalar üzerine kurgulanmamasını dilemektedir.

III.1.5. Kentsel Hizmetler

Yerel yönetimlerin en önemli ayağı belediyelerdir. 5215 sayılı Belediye Yasasına göre belediyeler, “Beldenin ve belde sakinlerinin yerel ve ortak nitelikteki gereksinmelerini karşılamak üzere” kurulmuşlardır. Yerellik ve ortaklık, oldukça fazla sayıda hizmetin sağlanmasını gerektirir. Bunlar arasında imar; su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; temizlik ve katı atıkları da içeren çevre sağlığı; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardımlar önemli başlıklardır.

Bu hizmetlerin yerine getirilmesi sürecinde, eylem programlı bir parasal kaynak oluşum ve kullanımını gözetmek; önceliklerin belirlenmesinde kamusal yararı ön planda tutmak; çağdaş tekniklerin kullanıldığı kalıcı altyapı elemanlarını yeğlemek; özette iyi bir yaşam kalitesine sahip olan, uyumlu, katılımcı, dışlayıcı olmayan bir kentli yaratmayı hedef almak kentsel hizmet politikalarının temeli olmalıdır.

Ancak, birçok kentsel hizmetin üretilmesinde, mevcut planlama ve yapılaşma bağlantılı olarak çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Örneğin 2008 yılında yayınlanan Sayıştay’ın “Büyükşehir Belediyelerinde Altyapı Faaliyetlerinin Koordinasyonu” Performans Denetimi Raporu’nda altyapı çalışmalarının, planlama sürecindeki karmaşıklık, özelleştirmeler ve kaynak kullanımındaki sorunlar vb. nedenleriyle günlük yaşamı olumsuz olarak etkileyen (yollar, kaldırımlar vb.) sonuçlar ürettiği ve bunların ülke ekonomisine ciddi yük getirdiği ortaya konulmuştur.

Mimarlar Odası, kentsel hizmetlerin kalitesinin, toplumun etkin katılım ve denetim işlevinin geliştirilmesiyle artırılabilirliğini savunmaktadır.

III.2. KENTLERİN FİZİKİ YAPILARI

III.2.1. Kentleşme / Kentsel Dönüşüm / Kentsel Yenileme

Kentsel dönüşüm adı altında yapılan imar ve yapılaşma uygulamalarıyla küresel sermayenin yönlendirdiği operasyonlar çoğalmaktadır. 1990'larda başlayan ancak 2000'li yıllarda yapısal sonuçlarını görmeye başladığımız küresel kapitalizmin yeni evresinde; dünya ekonomik sisteminin bir bütünleşme sürecine girdiğini görüyoruz. Bu aşamada neo-liberal politikalarla görece gelişmemiş bizim gibi ülkelere yönelik yeni araçlar geliştirilmektedir. Bu politikaların kentlere yönelik etkisi; bugün “kentsel dönüşüm” tanımıyla kavramlaştırılmaktadır.

Bu süreçte sanayi kentin dışına kaymakta ve eski işgücü işlevsizleşmektedir. Buna bağlı olarak yerleşim mekânları açısından da eski biçim ve işlevler söz konusu değildir; gecekondulaşma süreci de işlevini yitirmiştir. Bağlantılı olarak eski gecekondu (kaçak kentleşme) alanları sermayenin yeni yatırım alanları olarak önem kazanmaktadır. Sermaye birikim süreçleri açısından, bir kısmı kentin merkezinde olan eski gecekondu bölgeleri ve eski sanayi alanları değişim değeri kazanmışlar ve emlak geliştiricilerinin ilgisine neden olmuşlardır. Bu politikalar bağlamında, geçmişte plansız gelişmeyi-gecekondulaşmayı meşrulaştıran politikalar, günümüzde “varoş” söylemiyle bu alanlara el konulma süreçlerinin taşeronları haline gelmektedir.

Bu alanlar artık küresel sermayenin yönlendirdiği ilgi alanlarıdır ve yapılan birçok imar operasyonu ile kentlerimiz tehdit altındadır. Göçmen nüfusun yaşadığı kentin eskimiş, ancak değerli olan sanayi alanlarını, tarihsel dokusunu gecekondu bölgelerini (çöküntü bölgelerini), küresel finans güçlerinin yönlendirdiği bir emlak geliştirme sürecine dönüşüren bu projelerin, kentin sorunlarını çözmekten çok, sorunları artırdığı ya da artıracığı anlaşılmaktadır. Bu projelerle, açıkça yüzergezer dünya sermayesinin kentlere çekilmesi amaçlanmakta, kentler bu anlamda birbirleriyle yarışılmaktadır. Yaşayanların tasfiyesini ve mülklerin hızla el değiştirmesini öngören bu yaklaşımla kentsel projeler,

yerel yağma güçlerinin de katılımıyla yeni yoksullaşma-zenginleşme biçiminin de kaynağı haline getirilmek istenmektedirler.

Yasalaşması beklenen “Kentsel Dönüşüm Yasası” ile imar suçları aklanmak, kamusal denetim ortadan kaldırılmak, halka ait kamusal güç özel girişime terk edilmek istenmektedir. Bu yaklaşım, 5366 sayılı yasa bağlamında yapılan kentsel yenileme uygulamalarının, herhangi bir üst plan belgesine bağlı olmadan, kamusal denetimden kaçırılan rant amaçlı projelerle yürütülmek istenmesinin ve bilimsel kuralları, kamu yararını gözardı eden yaklaşımların en tipik göstergesidir. Acele kamulaştırma yolu kullanılarak ciddi bir mülkiyet dönüşümü yaratan bu uygulamalar, toplumsal ayrışmalara ve sorunlara da yol açmaktadır.

Bu projelerin ve hatta yaşamsal bakımdan daha sağlıklı alanlara dönüştürmek düşüncesiyle yapılan projelerin bile, kent yoksullarının sorunlarına yönelik bir politik süreç olmadığını vurgulamamız gerekir. Bu anlamda “Kentsel Dönüşüm” uygulamalarının olumlu bir süreç olarak algılanması olanaklı değildir. Artık kent yoksullarının ve göçmenlerin şöyle ya da böyle elde ettikleri küçük bir rantta bile göz dikilmiştir ve bu gelişmeler, büyük kentlerimizde yeni ve çok ciddi bir yoksullaşma süreci yaratacaktır.

Bu politikaların, “zorunlu göç” bağlamında Tarla başı benzeri yerleşmelere gelenlerin kent dışına çıkarılmasına, sosyal politikaların terkedilmesi nedeniyle kent çeperlerinde yaşayanların da bütünüyle dışlanmasına neden olacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu süreç hem ekolojik, hem toplumsal olarak olumsuz sonuçlar yaratacak, hem de Türkiye'nin demokrasi tarihinde yeni krizlerin oluşumuna da yol açacaktır.

Kentsel dönüşüm adı altında geliştirilmeye çalışılan projeler, bilimsel planlama anlayışından da oldukça uzaktır. Ülkemiz ve kentlerimizin tarihsel, doğal, kentsel ve mimari kaynak ve değerlerini gözardı eden ve sonuçlarıyla bu değerleri olumsuz etkileyen bu projeler, kamu yararına olmadığı gibi yeni rant alanları oluşturmak uğruna topluma ek maliyetler yüklemektedir. Gerek uygulamalar ge-

rekse bu alanın düzenlenmesi için hazırlanan yasa tasarıları incelendiğinde şu olumsuzlukla hemen gözle çarpılmaktadır:

- Kamusal denetim gözardı edilmektedir. Uygulamaların gecikmeden gerçekleşmesi adına, yetkili çeşitli organların, kamu denetiminden sorumlu kurumların ve bunlarla ilgili yasaların işlevsiz kılınması, imar alanında yasalar üstü bir keyfiliğe dönüşebilecek bir denetimsizliğin oluşması kaygı uyandıran bir yaklaşım olarak görülmektedir.
- Yetkilerin keyfi kullanımına bir kez daha olanak sağlanmaktadır. Birçok belediyenin kapasiteleri ve teknik yetersizlikleri düşünüldüğünde, mülkiyet haklarından yapılaşma oranlarının tespitine, kent topraklarının kamu yararına kullanımından yerel değerlerin gözetilmesine kadar giden bir dizi hassas konuda geniş bir karar özgürlüğü ile yetkilendirilmeleri, mevcut imar planlama, onama ve uygulama mekanizmalarının yarattığı olumsuzlukları ve keyfiliği arttıracak, giderek bozulmakta olan kentleşme dengelerinde yeni ve giderilmez sorunlar yaratabilecektir.
- Bilime ve kamu yararına aykırı kullanım kararları arttırılmaktadır. Ülkemizin kentleşme sürecindeki en büyük sorunları arasında bulunan, bilime ve kamu yararına aykırı imar kararlarını ortadan kaldırmak yerine, bu olumsuz süreci haklı gösteren ve plansızlığı yaygınlaştıran bir yaklaşım getirilmek istenmektedir. Son yıllarda mekâna ilişkin çeşitli yasal düzenlemelerde de görülen bu tavrın artık terk edilmesi gerekmektedir.
- Yerel demokrasi adına çıkarlar kollanmaktadır. Toplum ve gelecek kuşaklar adına merkezî yönetim denetiminde korunmaları gereken alanlarda tasarıyla sağlanan imar serbestliği, bu alanların yerel demokrasi adına ve dar çevrelerdeki siyasetler ve çıkarlar uğruna daha fazla tahribine neden olabilecektir.
- Kentsel dönüşüm her koşulda uygulanabilecek bir çözüm olarak tanıtılmaktadır. Kentsel alanlarda yeni düzenlemelere ilişkin kamu müdahaleleri ancak kamu yararı için gerçekleştirilmelidir. Yapılan uygulamalar ise uygulama gerekçeleri ve öncelikli alanlar konusunda bile herhangi bir tanımlama ya da yönlendirmeye gitmeden; kentsel dönüşümün her yerde, her zaman ve her türlü amaçla yaşama geçirilmesini sağlayacak bir yapıda sürdürülmektedir.

Kentsel dönüşümün değişik kurumlar tarafından başka başka anlamlar verilerek kullanılmaya çalışılmasının yanı sıra, kısaca “Yenileme Yasası” olarak bilinen 5366 sayılı yasa ile geleneksel / kentsel mekânlar için yeni bir strateji oluşturulmuştur. Bu yasa göre değişik nedenlerle yıpranan ve özelliğini kaybetmeye yüz tutmuş tarihsel / kentsel alanların bölgenin gelişimine uygun olarak yeniden inşa ve restore edilerek, bu bölgelerde konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturulmasını, böylece tarihî ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılmasını amaçlamaktadır. Ancak, bu yasa uyarınca özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlerde kurgulanan yenileme projeleri iki temel olumsuzluk içermektedirler. Bunlardan ilki, yasanın bir üst söylem oluşturmadan doğrudan projeler aracılığı ile yenileme işlemine girişmesidir. Bir diğer deyişle yenileme eylemleri her hangi bir plana bağlı olmadan gerçekleştirilecektir. Bu, son yıllarda plansızlığa yönelme tavırlarının bir göstergesidir. Yenilemenin yasa da tanımlanan sürecinin diğer olumsuz yönü yerel halkı alan dışına çıkartması, buna karşın büyük sermaye guruplarının alana gelmesini amaçlaması, böylece korumanın ana gereklerinden biri olan sosyal yaşamın da korunması ve geliştirilmesi koşulu gözardı edilmesidir.

Giderek bir yönetim kültürü haline gelen bu davranışlara karşı kentsel sorunların; toplum yararını gözetken, çağdaş bilimsel planlama ilkelerini temel alan, ülkesel ve yerel kalkınma programlarıyla bütünleşmiş, nitelikli yapılar çevre üretimini hedefleyen, kimi gruplar için ayrıcalık yaratmayan, toplumsal katılımın önünü açan bir anlayışla ele alınması çağdaş yerel yönetimlerin benimsemesi gereken bir davranıştır.

Mimarlar Odası, yeni kentsel-toplumsal sorunlar yaratacak kentsel dönüşüm politikasına ilişkin olarak aşağıdaki görüşleri taşımaktadır:

- İnsanı temel almayan, yapı kültürünü, yaşam alanlarını metalaştıran yaklaşımlardan vazgeçilmelidir.
- Kentsel yoksulluğun bir yansıması olan sağlıksız ve güvensiz yerleşmelere ilişkin olarak sosyo-ekonomik programlar oluşturulmalı, kentsel istihdam olanakları artırılmalıdır.

- İnsani gerekçelerden uzak acele kamulaştırma ve tasfiye operasyonları ile başlayan uygulamaları, amaçlar, araçlar ve yöntemler açısından izleyecek yapılar oluşturulmalı, kamuoyu bu uygulamalarla ilgili sürekli bilgilendirilmelidir.
- Söz konusu bölgelerin, plan disiplini içinde sağlıklılaştırılması için yapı değişim değeri oluşturmadan kullanım hakları sağlanması yolunda toplumsal programlar geliştirilmelidir.
- Plan disiplini içinde sağlıklılaştırılmayan bölgelerin boşaltılması için ikna süreci yaşamalı, yeni yerleşme bölgeleri ve konutlar halkın katılımıyla sağlanacak bir süreç içinde planlanmalı, tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

Mimarlar Odası yapılan uygulamalarla ilgili olarak, yerel yönetimlerin bu alanda kolaycılığa kaçmayan, ülkenin her coğrafyasında uygulanan kişisiz şablonlar yerine yerel değerleri kullanan, yöre halkının gelenekseli de içeren gereksinimlerine özel çözümler getiren bir anlayışla, mevcut yaşam alanları sağlıklılaştırarak yaşanır hale getirilmesinin hedeflenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

- Kamu müdahalesi, yalnızca olası afet bölgelerinde ve kamu yararı için öngörülmelidir.
- Dönüşüm, yalnızca fiziki yenileme biçiminde değil, kapsamlı bir yerel kalkınma programı olarak tanımlanmalıdır.
- Kentsel yenileme girişimleri, tarih-kültür, yerel ve estetik değerlere sahip çıkılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

III.2.2. Konut Üretimi ve TOKİ Uygulamaları

Ülkemizin özellikle arsa üretimi ve “sosyal konut” gereksiniminin karşılanması konusu merkezi yönetimlere anayasal bir görev olarak verilmiştir. Ancak 5227 sayılı “Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması” hakkındaki kanunun 69. maddesi ile yerel yönetimlere beldelerinin öncelikle sosyal konut gereksiniminin karşılanması ve arsa üretimi konusunda görev verilmiş ve çok geniş yetkiler tanınmıştır. Bu yetkilerle birlikte yerel yönetimlerin, TOKİ, çeşitli kuruluşlar ve bankalarla ortaklık yapma ve şirketler kurabilmesi de sağlanmaktadır.

Yaklaşık 50 yıldır izlenen ranta dayalı ve “kat karşılığı yap-satçılık”la bütünleşmiş imar politikalarının sonucu ülkemizde egemen olan kimliksiz toplu konut yapılaşması, bu konuda görev ve yetkileri elinde bulunduran merkezi ve yerel yönetimlerin ilgili idareleri ve/veya ortaklıkları tarafından daha da olumsuz bir hale dönüştürülmekte ve yaygınlaştırılmaktadır.

Bugün ülkemizin kamu yönetimi adına özellikle konut gereksinimini karşılamakla görevli olan yerel yönetimler ve TOKİ; asli görevleri olan, planlı ve düzenli bir kentsel çevre içinde dar gelirlilerin sosyal konut ve ucuz kiralık konut gereksinimini karşılamak yerine, rant getirisi yüksek kamu arsalarının özelleştirilmesi ve kar amaçlı projelerin üretimine yönelerek, kamu kurumu niteliği ile bağdaşmayan bir tutum sergilemektedir.

Mimarlar Odası, yerel yönetimlerin ve TOKİ'nin bu politikalara bağlı konut üretme yaklaşımındaki olumsuzlukları şu şekilde saptamış bulunmaktadır:

- TOKİ projelerinde; yerel ve bölgesel sivil mimarının çağdaş tasarımlara da esin kaynağı olması yönünde hemen hiçbir çaba, niyet ve örnek gözlenmemektedir.
- TOKİ'ye devredilen yasal imar yetkileri, bulunan kent ve çevre ile uyumsuz; genel planlama ve şehircilik ilkelerini gözetmeyen; imar hukuku, kültürü ve bilinci açısından kabul edilemez yapılaşma kararları ile kullanılmaktadır.
- Belediyelerin, aslında yerel halkın demokratik hak ve toplumsal beklentilerinin karşılığı olan demokratik imar yetkilerini TOKİ'ye bağlayan yeni yasalara sessiz ve tepkisiz kalmaları da panel ve forum katılımcılarınca sorgulanması gereken bir “zafiyet” olarak saptanmaktadır.
- Özellikle doğal, ekolojik ve kültürel değerleri açısından yasalarla korunmaları öngörülen bölgelerdeki, bütün bu özellikleri gözardı eden TOKİ projeleri yer seçimleri, gelecek kuşaklara karşı sorumluluklar açısından da kabul edilemez uygulamalar olarak, aynı keyfi ve denetimsiz imar yetkilerinin sonucu olarak yaşanmaktadır.
- TOKİ, özellikle emlak pazarlamasına öncelik veren ve inşaat sektöründe adeta devlet destekli bir büyük tekel oluşturmayı hedefleyen yeni yasal yetkileri ve bunlara dayalı uygulamalarıyla, anayasada-

ki, toplu konut kanunundaki ve kendi kuruluş mevzuatındaki temel ve kamusal amaç ve kimliğinden hızla uzaklaşmaktadır.

Avrupa Kentsel Şartı bu alanda yerel yönetimlerin göz önüne alması gereken politikaları şu şekilde belirlemiştir:

- Konut, kişinin gündelik yaşamını sürdürebilmek amacıyla enerji ve kuvvet toplayabildiği ve fiziksel sağlığı için güvenli, emin bir ortam olmalıdır.
- Yerel yönetimler kent sakinlerine geniş bir barınma seçeneği sunmalıdır. Bunlar dengeli bir toplum için çeşitli biçim ve düzeyde, tüm ihtiyaçları içerecek yapı stokları olmalıdır.
- Konut sunumu, kişi ve ailelerin değişen yaşam tarzları ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarıyla uyusmalıdır.
- Konut politikalarını oluşturmak yerel yönetimlerin yetkisinde olmalı ve bu politikalar sosyal hedeflere ulaşmak için doğrudan müdahalede bulunma ve özel sektörü bu konuda özendirme gibi hedefleri içermelidir,
- Yerel yönetimler, kişilerin uygun fiyattan ev sahibi olabilmeleri için tüm olanaklarını kullanmalıdır.
- Eskimiş konut dokusunun yenilenmesinin bedelinin burada oturan, sosyo-ekonomik seviyesi düşük gruplara yüklenmemelidir. Bu nedenle yerel yönetimler, onarımlarla ilgili konut programlarını, gerekli finansal kaynaklarıyla birlikte oluşturmalı, böylelikle, bölgenin genel iyileştirilmesinden mevcut sakinlerin de fayda sağlamasını temin etmelidir.

Ülkemizde yapılan birçok araştırma, toplumun büyük bir kesiminin ve kent yoksullarının yürürlükte olan konut finansman-edindirme sistemlerinden yararlanamayacaklarını göstermektedir. Son dönem göçmenlerinin gecekondusunu bile yapması olanaklı değildir ve bunlar derme çatma çadırlarda yaşamaktadırlar. Ve ülkemizde gündeme getirilen mortgage uygulamaları da ucuz sosyal konut üretimine değil orta-üst sınıflara yöneliktir. Bu bağlamda;

- Geçici barınma koşullarını oluşturmaya yönelik fonlar oluşturulmalı ve bu barınaklar kamu düzenleyiciliğinde organize edilmelidir.
- Kamunun elinde ucuz kiralık konut rezervi bulunmalı ve bu rezerv oluşturulmalıdır.

- Kent çeperlerinde kullanıcının da kaynak olarak düşünüldüğü, altyapısı hazır kentsel yerleşmeler oluşturulmalıdır.
- Kentsel-mekânsal standartları sağlayan, ucuz konut üretiminin araçlarının bulunması sağlanmalı, ucuz konut üretimi teşvik edilmelidir.
- Kentsel konut stoku bu amaçlarla yenilenebilir ve kullanılabilir.
- Üretilecek yerleşme ve konut niteliklerinin, göçmenlerin yaşam biçimine uyabilecek esneklikte ve çeşitlilikte olmasına dikkat etmek gerekmektedir.
- Tüm bu hizmetlerin sağlanmasında, maliyeti düşürücü bir etken olarak her türlü mesleki hizmet kamudan veya gönüllü desteklerle sağlanmalı, bazı hizmetlerin alımı için fon desteği verilmelidir.
- Kamu yönetimi, konut sorununun çözüm yolunun ancak, gelişmiş ülkelerde de bulunan sosyal politikalarla bulunabileceğini anlamalı, konut sahipliği ile ihtiyacı arasındaki denge kurulmalı, ikinci konut sahipliği teşvik edilmemeli ve ek vergilendirme yoluna gidilmelidir.

Mimarlar Odası, konut üretim süreçlerinde TOKİ'nin ve yerel yönetimlerin izlemesi gerekli politikaların aşağıdaki yaklaşımlara bağlı olarak biçimlenmesini dilemekte ve bu alanda yerel yönetimlerin kentlerine sahip çıkmalarını ve konut olgusunu bir kentsel kimlik sorunu olarak görmelerini dilemektedir:

- TOKİ, yılların imar duyarsızlığını simgelemek, hatta yap-satçılığın doruğa çıkan örneklerini yaratmak yerine, ulusal değerlerle bütünleşmiş, farklı seçenek oluşturacak mimarlığa önem veren bir duruş göstermeli ve ülkedeki yeknesak yapılaşmaya alternatif projelere önderlik etmelidir.
- Bu nedenle süregelen toplu konut projelerindeki, tüm ülkede tek tip ve karakersiz bir mimariyi egemen kılan tasarım ve yerleşme tarzı çizgisinin gözden geçirilerek; bir kamu kurumu olan TOKİ eliyle Türkiye'nin tekdüze yapılaşmasına artık son verecek; yöresel ve ulusal değerlerle birlikte çevreye saygılı, kentsel dengelere ve özelliklere bağlı ve saygılı bir gelişmenin ülkeye kazandırılması ön koşul olmalıdır.
- İmar yetkileri genelde belediyelerde olmalı, bu yetkilerin şehircilik ilkeleri ve toplum yararına uy-

gun kullanımının bilimsel ve demokratik denetim organları yaratılmalı; bunun yerine son yasalarla getirilen TOKİ projelerine ayrıcalıklı imar olanağı sağlanması uygulaması daha fazla yaygın zararlara meydan verilmeden durdurulmalı; yerel yönetimler yerel toplumun kent, imar ve yapılaşma hakları üzerindeki yetki ve temsiliyetlerine sahip çıkmadılar.

- Yeni yasalarla TOKİ'ye verilen ve yukarıda vurgulandığı şekilde mimarlık ve şehircilik ilkelerine aykırı keyfi yapılaşma kararlarına olanak sağlayan yetkiler yeniden gözden geçirilmeli, kentsel bütünlük çevresel uyum ve planlama hiyerarşisini mutlaka gözetilen bir imar düzeninin egemen kılınması için ivedilikle düzenlemeler yapılmalıdır.

- Toplumun gerçek ihtiyaç sahiplerine asgari çağdaş yaşama ve uygarca barınma koşullarını sağlayan konut üretimi ve halka sunumu politikalarında, sadece mülk konut anlayışının temel alınması yerine, kamu olanakları ve projeleriyle “kiralık konut” kavramının da yeniden anımsanması ve yaşama geçirilmesine yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

III.2.3. Ulaşım Politikaları

Kentsel ulaşım etkinlikleri önemli ölçüde kaynak tüketimine ve çevre üzerinde olumsuz etkilere ve dışsal maliyetlere yol açar. Ulaştırma, kent mekânını, ülke mekânını kullanır ve bu kaynakları tüketir.

Mimarlar Odası'nın kentsel ulaşımında karşılaşılan sorunlara ilişkin saptamaları aşağıda yer almaktadır:

- Üzerinde durulması gereken konuların başında arazi kullanımı ve ulaşım ilişkisi gelmektedir. Ulaşım sorunları genelde, arazi kullanımının yanlış planlanmasından ya da hiç planlanmamasından ve kentin kontrolsüz büyümesinden kaynaklanmaktadır.
- Sürdürülebilir ulaşım ile ilgili diğer önemli bir yanlışlık, “erişilebilirlik” yerine araç odaklı çözümlere yönelmiş olmasıdır.
- Yerel ve merkezî yönetimlerin, plan bütünlüğüne uymak yerine tekil projeler üzerinde odaklanmış olması, temel sorunları çözmemektedir.
- Verilerin ve bilimsel araştırmaların eksikliği de önemli bir sorun olarak görülmektedir.

- Yerel ve merkezî yönetimlerin ulaşım bakışlarındaki en önemli yanlış, araç odaklı bir çözüm anlayışının egemen olmasıdır.

Sonuçta, kentteki yaşam kalitesi bozulmakta, kentsel mekânların araçlara ayrılmasına, insanların bir arada olabilecekleri kent meydanlarının bir anlamda kavşak ya da geçitler haline gelmesine yol açmaktadır.

Kentlilerin alınan kararların yeterince tartışmadıkları, karar alma süreçlerine katılmadıkları ya da katılmadıkları bilinmektedir. Bu da kentsel ulaşım ile ilgili kararların kentli bireylerin çıkarlarının gözlemlenmemesi, gelişmeyi, modernleşmeyi engelleyici nitelikte gerçekleşmesi sonucunu doğurmaktadır. Oysa kentlerde bireye sunulan yaşamın kalitesi ise, ancak kentin bireylere sunabildiği hizmetlerin kalitesiyle artabilir. Kentsel ulaşım da bu hizmetler arasındadır.

Avrupa Kentsel Şartı, kentlerin ve kasabaların düzgün bir şekilde işlemesi ve çevresel açıdan sağlıklı bir kentsel gelişmenin diğer bir asal değişkeninin de ulaşım olduğunu vurgulamaktadır. Kontrol edilen ve sürdürülebilir ulaşımın karşımıza çıkarttığı zorlu sorunla baş edebilmek için, otomobile geçerli alternatifler geliştirmesi gerektiği, bu alışkanlığın hava ve gürültü kirliliği, yol güvenliği konuları, mekânın işgalci alt yapıyla parçalanması, kentsel peyzajın bozulması vb. olumsuzluklar yarattığı, saptaması yapılarak, her tür toplu taşıma aracını tercih eden sürdürülebilir ulaşım politikalarını teşviki önerilmektedir.

Mimarlar Odası kentsel ulaşımın çözümlenmesine ilişkin olarak bazı öneriler geliştirmiştir:

- Ulaşımın esas olan erişilebilirliği kolaylaştırmak, insanların faaliyet mekânlarına daha kolay erişmelerini sağlamaktır. Bu tabii arazi kullanımıyla çok yakından ilişkilidir. Arazi kullanımını iyi planlayarak, dengeli bir planlama ile gereksiz ulaşım taleplerini azaltmak mümkündür.
- Kompakt bir kentleşme, çok merkezli bir yerleşme ve karışık kullanımlı bir arazi kullanım yapısı ile insanların iş, okul, sağlık gibi tesislere yakın yerlerde yerleşmeleri birçok ulaşım talebinin çö-

zülmesine yol açabilir. Arazi kullanımı-ulaşım ilişkisi doğru analiz edilirse, birçok ulaşım sorununu uygun bir arazi kullanımı ile çözmek mümkün olabilir.

- Bir sistem olarak sürdürülebilir ulaştırma için, 3 tane öge önemlidir. Bunlar alt yapıyı doğru planlamak, doğru ulaştırma politikaları izlemek ve eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak olarak sıralanabilir. Altyapının doğru planlanması için, daha az kavşak, daha az hız yolu yapmak, daha fazla toplu taşıma sistemi entegre etmek ve yayalar için daha fazla mekân ayırmak gerekmektedir.

- Ulaştırma politikasında önceliklerin çevreye, insanlara ve çocuklara ve toplu taşıma sistemini kullanmak zorunda olanlara verilmesi gerekmektedir. Yayalar için daha fazla mekân ayrılmalı, kent motorlu araçlar için değil, insanlar için olduğu unutulmamalıdır. Yüksek talep koridorlarında mutlaka raylı sistemin uygulanması, daha düşük talep koridorlarında otobüs yolları yapılması, varsa deniz ulaşımından yararlanılması uygulanacak politikaların araçları arasındadır.

II.2.4. Afet Politikası ve Afet Yönetimi

1950'lerden beri süregelen birçok kentleşme, planlama ve yapılaşma sorunu, kamu otoritesinin inisiyatifleriyle yapılan imar yanlışlarından kaynaklanmaktadır. Afetlerin yıkıcı etkisi artıran da bu yanlışlardan oluşan imar politikalarıdır. Her afetten sonra ifade edilen "planlama kararlarından başlayarak tasarım, uygulama, denetim ve kullanım süreçlerinden oluşan 'yapı üretim süreci'ne ilişkin bütünsel bir sistemimizin bulunmaması" sonucunu yaratan bu imar politikalarıdır. Dolayısıyla bu sürecin asli sorumluluğu, "yalnızca afet etkenini değil, sağlıklı ve güvenli yaşam çevreleri oluşturmak için bütün etkenleri gözetmesi gereken" ve bu anlamda anayasal bir görevi bulunan kamu yönetiminde ve bu uygulamaları fiilen yürüten yerel yönetimlerde.

Planlama ve yapılaşma süreçlerimizdeki karmaşıklık, afet gerekçesiyle uygulanmaya başlanan kentsel dönüşüm projelerinin örtülü af ve yağma projelerine dönüşmesi ve Afet Yönetimi ile ilgili koordinasyon modellerine ilişkin çalışmaların sonuçlanmamış olması gibi konular afet olgusu karşısın-

da da belirsizliğin artmasına yol açmaktadır. Bu kapsamda özet öneri ve değerlendirmemiz aşağıdadır:

- Afetlere yönelik planlama süreci, yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasını hedeflemek zorundadır! Yaşam çevrelerimizin planlanması, sosyo-ekonomik planlama sürecinden bağımsız olamaz. Eşitsizlik ve yoksulluğun bir yansıması olan sağlıksız ve güvensiz yerleşmeler olgusuna yönelik sosyo-ekonomik programlar oluşturulmazsa; afetlerin yıkıcı etkisi de azaltılamaz.

- İvedi gereksinim yaşam çevrelerinin sağlıklı ve güvenli hale getirilmesi ve kentsel yapı stokunun iyileştirilmesidir! Acilen Türkiye Yapı Envanteri çalışması yapılarak kaçak yapıların izlenmesi sağlanmalı, imar planlarında sağıklaştırma program alanları belirlenmeli, yapı stoku açısından sorunlu olduğu tespit edilen bölgelerde sağıklaştırma çalışmaları yapılmalıdır.

- Kentsel dönüşüm adı altında yapılan operasyonlar sona erdirilmeli, sorunlu yerleşmelerin tasfiyesi kamu ve toplum yararı ilkesine göre yapılmalıdır! Kentin yapı stoku açısından herhangi bir afette can ve mal kayıplarının fazla olacağı tespit edilen bölgeler ile afete maruz diğer heyelan vb. bölgelerinin boşaltılması ve gerekli teknik-sosyal alt yapıya sahip, güvenli yapılardan oluşan bölgelere taşınması gerekmektedir. Ayrıca, sağıksız yapılaşmanın bulunduğu bölgelerde gereksinim duyulan teknik ve sosyal altyapı alanlarının kendi içinden ayrılması, yapı karakterinin güvenli ve düzenli hale getirilmesi, bu kapsamda bölgede yaşayanları, yerinde, daha güvenli yapılara ve standartları yükseltilmiş yaşam alanlarına kavuşturmak amaçlanmalıdır.

- Kamu yönetimi afet olgusunu bütünsel olarak ele almalıdır! Kentlerimizin afetlere hazırlanması ve ortaya çıkabilecek zararların en aza indirilebilmesi için yeni bir yönetim anlayışına ihtiyaç vardır. Mevcut yönetim anlayışı ile sistemin rasyonelleşmesi olanaklı değildir. Stratejik bütünsellik içinde kısa, orta ve uzun dönemde hangi sonuçların elde edilmek istendiği açıkça belirlenmeli ve bu hedeflere yönelik kamu kurumlarının işbirliği ve eşgüdümü sağlanmalıdır.

- Denetim sistemi bütünsel olarak ele alınmalıdır! Denetim, yapı üretiminin her aşamasında; malze-

mesinden yüklenicisine kadar uzanan bütünsellikte ele alınmalıdır. Yapı denetim sistemi, yapı üretim sürecinin bütünü denetleyecek bir bakışla ele alınmalı, diğer kamu denetim, mali denetim (sigorta) ve planlama süreçleriyle ilgili yasal düzenlemelerle desteklenmeli, bütün etkenleri birlikte değerlendiren yapı norm ve standartlarına bağlı olarak “kalite güvence sistemi” oluşturulmalıdır.

Mimarlar Odası afetlerin büyük tahribata ve insan kayıplarına yol açmasının temelindeki mimarlık ve şehircilik ilkelerine aykırı gerçekleştirilen planlama ve yapılaşma gerçeği karşısında, geçmişten gelen mücadele çizgisini koruyarak yapacağı eylemler ile çalışmalarını kamuoyuna aktaracaktır. Bu konudaki deneyimimiz, yapısal nedenlerle ve kentsel dönüşüm baskısı altındaki afetlerin yıkıcı etkisini yaşayacak kentlerimiz için daha operasyonel bir bakışla, kentsel sağlıklaştırma politikası ve planlamasına yönlendirilecektir.

III.2.5. Doğal ve Yapılaşmış Çevre

Dünyada ve ülkemizde her geçen gün artan ve çeşitlenen çevre sorunları zaten sınırlı olan kaynakların kirlenmesine, kullanılamaz hale gelmesine, azalmasına ve sonuçta yok olmasına neden olmaktadır. Ulusal düzeydeki çevre sorunlarının başında ise iklim değişikliği, su varlığımızın kıtlığı ve kirlenmesi, biyolojik çeşitliliğin yok olması, doğal ve kültürel varlıklarımızın tahribi olarak öne çıkmaktadır.

Çevre olgusu, çevre sorunları ve bu sorunların çözümü yönündeki politikalar, son dönemde politik, ekonomik tartışmaların odağına yerleşmiştir. Çevre sorunlarının doğal yaşamı ve insanlığı tehdit eder noktaya gelmesi, sorunun yaşamsal önemini de ortaya koymuştur. Böylece erozyondan su kirliliğine, küresel ısınmadan radyoaktif atıklara kadar uzanan bir dizi çevresel sorun, konuya bütünsel ve çevrebilimsel bir yaklaşımla çözüm getirme gereğini tartışılmaz kılmıştır. Diğer taraftan son yıllarda uygulanan politikalarla Anayasamızın 56. Maddesi ile tanınan “sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı” kamusal hizmet olmaktan çıkarılmakta ve “kirlenen öder” ilkesiyle parası olan hizmet alabileceği alanlara dönüştürülmektedir.

Avrupa Kentsel Şartı, doğal çevrenin korunması ve kamu yararına değerlendirilmesi için yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarına değinmiştir:

- Sürdürülebilir kalkınma ilkesi kapsamında yerel yönetimler, sınırlı kaynakları (enerji, su, hava, toprak, hammadde, besin) idareli kullanmakta hassas davranmak ve aynı zamanda kendi sınırları içinde oluşan evsel ve tehlikeli atıkları, başka alanlara taşıyarak, gelecek kuşaklara miras bırakmak yerine, gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler.
- Geçici, kısa dönemli önlemler, örneğin, katı ve sıvı atıkların göl ve nehirlere boşaltılması, atıkların yakılması veya geri dönüştürülmesi gibi yaklaşımlar; yerini, temiz teknoloji kullanımı, düzgün trafik kontrol sistemleri, alternatif yakıt kullanımı ve benzeri önlemlerle atığın kaynağında azaltılması metodlarına bırakmalıdır.
- Yeşil alanlar, doğanın korunması ve peyzaj planlaması; yörenin hava kalitesi ve iklimine katkıda bulunan temel faktörlerdir.
- Kent ve kasabaların doğal kaynaklarını sakınmak, biyolojik çeşitliliklerini korumak ve zenginleştirmek kamu değerlerini herkes için erişilebilir kılmak ve enerji etkinliğini arttırmak temel politika olmalıdır,
- Yerel kaynakların analizi ile doğanın korunması için; öncelikli alanlar oluşturulmalı, açık alanların yeşillendirilmesi teşvik edilmeli, doğal, tarihi ve yerel karakteristiklerinin korunup yansıtılmasına özen gösterilmelidir.

Mimarlar Odası, tükenmez olarak görülen doğal kaynakların bugünkü yoğunlukta ve sorumsuzca tüketilmesi halinde giderek azalacağı ve yok olacağı toplumun tüm katmanlarınca öğrenilmesi ve benimsemesi halinde çözümler üretilebileceğini; bu konuda yerel yönetimlerin önemli sorumluluklar almasının zorunlu olduğunu; çevresel etki değerlendirmelerinin birer “formalite belgesi” olmaktan çıkartılıp, tüm girdileri ve sonuçlarıyla değerlendirilmesi gerektiğini öngörmekte; bu bağlamda doğal değerler / kentsel gelişme arasında dengeli bir politika oluşturulmasını dilemektedir.

Çevremiz sadece doğal değerlerle kısıtlı değildir. Yaşamımızda gereksinme duyduğumuz yapılar, yapı grupları ve bunların bir araya gelerek oluşturdukları yerleşmelerimiz çevremizin en önemli bileşen-

leri arasındadır. Yapılmış çevrenin de en az doğal değerler ölçeğinde sorunları bulunmaktadır. Son yıllarda izlenen çevre değerlerine duysız ve onlardan kopuk olarak gerçekleştirilen planlama ve mimari tasarımlar; kısa sürede üst düzeyde rant elde etmeyi amaçlayan, ancak bu davranışın orta ve uzun vadede oluşturacağı olumsuz etkilerini gözardı eden uygulamalar, kişileri doğal çevrelerinden kopartmakta, çevre değerleri yitirilmektedir. Bu alanda yerel yönetimler de asıl ve doğal görevlerini yerine getirmemekte, çevrenin yaşamı tehdit edersine kirlenmesi ve yozlaşması süreçlerinde yeterli ve sürdürülebilir önlem almamayı anlaşılabilir bir politika olarak görmektedirler.

Mimarlar Odası yapılaşmış çevremizle ilgili olarak:

- Mimari tasarımların çevreye duyarlı olarak gerçekleştirilmesi,
- Yapı üretim süreçlerinde küresel ısınmaya arttırmayacak teknolojilerin kullanılmasını,
- Ekolojik mimarlık, ekolojik planlama, çevre dostu yapı gibi kavramların sadece birer akademik sözcük olmaktan kurtarılıp uygulamada etkin olarak yer almasını,
- Yapıların çevreye olan etkilerinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi süreçlerinin, yerel yönetimlerin eşgüdümü ve denetiminde meslek odalarının etkin olarak işletilmesini, ilk katkılar arasında görmektedir.

III.2.6. Kültürel Mirasın Korunması ve Değerlendirilmesi

Uluslararası bir kabul olarak, kültürel mirasın korunmasında yerel yönetimlerin önemli işlev ve sorumlulukları olduğu bilinmektedir. Son yıllara değin, Türkiye'deki anlayış ve bunu destekleyen mevzuat, kentlerdeki tarihsel-kültürel ve doğal çevre değerlerinin koruma sorumluluğunun sadece merkezî yönetime ait olduğu; kentlerin asil sahibi ve kentli halkın bu değerlere olan gereksiniminin asıl savunucusu olması gereken belediyelerin ve kent dışı alanlardan sorumlu İl Özel İdarelerinin ise sadece alınan kararları uygulamakla yükümlü oldukları şeklindeydi. Bu yanlış anlayış ve uygulamalara olanak veren mevzuat boşlukları nedeniyle de yerel yönetimler ile merkezî karar organları sürekli bir çatışma içine girmişler, belediye

kavramı ile koruma karşıtı kurum imajı neredeyse eşdeğer düzeye gelmiştir.

Taşınmaz kültür varlıklarımız kent ve kasabalarımızın kimliğini oluşturan öğelerin başında gelir. Bu nedenlere, korunmaları, onarılmaları ve gerektiğinde çağdaş işlevlere tahsis edilerek kullanılmaları kamu yararına olan bir işlemler dizisidir. Bu mirasın zenginliği ve çeşitliliği, onu korumakla yükümlü kurumların da çeşitlenmesini öngörmüştür.

Ülkemizin geleneksel yapı stokunun, günümüz toplumunun birçok gereksinmesini karşılayabileceği; mimari mirasın kent kimliğinin en önemli girdisi olduğu; mimari, tarihî, estetik değerlerinin yanı sıra işlevsel ve ekonomik değerlerinin de olduğu unutulmamalıdır. Ancak izlenen ekonomik politikalar ve onların doğal sonucu olan imar eylemleri, mimari mirasımızı tehdit etmektedir. Dünya Miras Listesinde yer alan İstanbul'un "tehdit altındaki kültürel miras listesi"ne alınması, Cumhuriyet dönemi mimari mirasının yerel yönetimler tarafından imar uygulamaları uğruna acımasızca tüketilmesi, baraj gölleri altında kalmasına karar verilen eşsiz arkeolojik alanların korunmaması konusundaki hükümet tavırları bu değerlerimizi giderek yitirdiğimizi gösteren somut göstergelerdir.

Yerel yönetimin ayağının birini oluşturan belediyeler, kendi yasaları uyarınca "kültür ve tabiat varlıkları ile tarihî dokunun ve kent tarihi bakımından önem taşıyan mekânların ve işlevlerinin korunmasını sağlar; bu amaçla bakım ve onarımını yapar, korunması mümkün olmayanları aslına uygun olarak yeniden inşa ederler," Yine Belediye yasasında "Belediyelerin kentin gelişimine uygun olarak eskiden kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek veya kentin tarihî ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulayabileceği" hükmü yer almaktadır. Amaç olarak yerel yönetimlerin yeni gelişme ile koruma arasında bir denge kurmalarını öngören bu yasa hükmü, bazı belediyeler tarafından mevcut geleneksel / kentsel dokuyu yıkmak ve yeniden yorumlayarak yapmak şeklinde anlaşılmuştur. Oysa yapıları yıkmadan korumak esas alınmalı, yapıların özgünlüğünü bozacak tavırlardan kaçınılmalıdır. Korumanın "kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri" ile gerçek-

leştirileceği hükmü ise hiçbir bilimsel esasa dayanmayan, “dönüşüm/koruma” arasındaki ilişkiden habersiz bir yaklaşımın ürünüdür.

Avrupa Kentsel Şartı, kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi alanında şu önerileri geliştirmiştir:

- Tarihî yapıları koruma yöntemleri ile bu dokuda yer alacak yeni yapılar özenle bir araya getirilmeli, ancak bu durum, tasarımlarda mimari yenilikleri teşvik etmekten de geri kalmamalıdır. Detayların usta bir biçimde çözümü düzgün bir kentsel dokunun oluşturulmasında önemli rol oynar.
- Bütüncül bir korumanın en temel koşulu, koruma ve onarımı (restorasyonu) gerekli bir planlama hedefi olarak kabul etmektir.
- Restorasyon, yapılarda çağdaş, yaşanabilir bir ortam sunmalıdır,
- Tarihî değerlerin korunması çoğunlukla başarılı bir kentsel ekonomik canlanma anlamına da gelir. Bu, kentin çekiciliğini turizm ve ticaret sektörleri için artırır.

Mimarlar Odası, “Yerel Yönetim / Koruma” ilişkisinin istenen ve özlenen düzeyde gerçekleşmesi için yerel yönetimlerin, kendilerine tanınan yeni yetki ve kaynakları kullanacak kadrolara sahip olmasını; kamu yararını, belli grupların ya da kişilerin yararı üzerinde tutacak bir politika benimsemelerini; doğal ve kültürel değerlerin, kalkınmanın ve gelişmenin karşısında değil, aksine yanında olan bir itici güç olduğunu kabul etmelerini, koruma ve gelişmeyi bir yaşam biçimi olarak benimsemelerini dilemektedir.

III.2.7. Kentlerdeki Özürlüler ve Engeller

Özürlüler için yapıları çevrede ulaşılabilirlik, herkes için tasarım gibi konularda görüş ve çözüm önerilerini tartışmak, ulusal politikalara esas olacak ilke ve programlar oluşturmak, kamuoyunun bu konuda bilinçlenmesine katkıda bulunmak, ulusal ve uluslararası alanlardaki görüş, düşünce ve gelişmelerin aktarılmasını, tartışılmasını sağlamak ve özürlüler ile ilgili “Herkes için Tasarım”ı hakim kılmak amacıyla ulusal ve uluslararası çalışmalar sürdürülmektedir.

Özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1993'te kabul ettiği “Özürlüler İçin Fırsat Eşitliği Konusunda Standart Kurallar”, özürsüzlüğün dünya genelinde ele alınma biçimini ve hızını etkilemiştir. Bu kurallara göre devletlerden:

- Standart kural ve prensiplerin belirlenmesi
- Ulaşılabilirliğe yönelik ihtiyaçların, planlama aşamasının başlangıcından itibaren sürecin içine dahil edilmesi,
- Kamusal (umumi) yapıların tasarımında, özürlülerle ilgili kuruluşların bu süreçte yer almalarının sağlanarak ulaşılabilirliğin garanti altına alınması beklenmektedir.

Türkiye'de de önce genel olarak özürsüzlük alanında ve buna paralel olarak ulaşılabilirlik ile ilgili bir dizi yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı tarafından ilgili yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapılarak belediyelere özürlülerle ilgili mevzuat ve standartlara uyma, bunları uygulama ve bunlarda yer almayan, fakat gerekli önlemleri alma yükümlülükleri getirilmiştir.

Bu konu Avrupa Kentsel Şartı'nda da önemli bir yere sahiptir. Buna göre özürsüzlü ve engellilere ilişkin politikalar, aşırı himayeci değil, toplumla bütünleştirici olmalıdır. Bu nedenle aşırı korunaklı bir çevre yerine, çocukların, yaşlıların, özürlülerin, çevreleriyle uyum içinde, diğer tüm kentlilerle birlikte, toplum hayatının günlük yaşantısına katılımlarını sağlamak gerekir. Avrupa Kentsel Şartı ayrıca bu alanda şu önlemlerin alınmasını öngörmektedir:

- Her kentlinin en temel hakkı, kentteki tüm sosyal aktivite ve olanaklara, yaş, ırk, bedensel ve zihinsel kabiliyetlerine bakılmaksızın, kendi özgür iradeleriyle erişebilme hakkıdır. Bu nedenle tüm ticari, idari ve kamu binaları; sosyo-kültürel, spor, sağlık ve dini etkinlikler; sokaklar; kamu alanları; kültürel, sosyal ve diğer aktivitelerin hepsi; özürlüler ne olursa olsun tüm yurttaşlar için erişilebilir olmalıdır.
- İlgili kamu hizmet personeli, çeşitli sakatlıklardan dolayı sıkıntı çeken yurttaşlarla ilgilenmek ve yol göstermek için eğitilmeli; kentlileri, daha az şansları olan diğer toplum üyelerinin varlığı hak-

kinda zamanında bilgilendirerek, her şeye rağmen özürlü kişilerle bütünleşebilmeleri ve hoşgörü gösterebilmeleri için gerekli politikaların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

- Tüm alanlar herkes için kolayca erişilebilir olmalı; yaşı, sağlık durumu ne olursa olsun her fert, işinde ve evinde olabildiğince güvende ve rahat hissedebilmelidir. Böylelikle her kentli, aktivitelerini sonuna kadar geliştirecek olanağa kavuşmalıdır.

Mimarlar Odası, evrensel ve ulusal yasal düzenlemelerle garanti altına alınan hakların ve bu hakların kent ve yapı ölçeğinde gerektirdiği tasarım gerektiren düzenlemelerin birer “iyi niyet belgesi” olarak kalmamasını, kent yaşamının her noktasında gerekli önlemlerin alınmasını, böylece sakatların “diğerleri” olmadığını bir kez daha anlaşılmasını ve benimsenmesini dilemektedir.

III.2.8. Kentsel Sağlık

Kentlerin genel sorunları, sağlık alanında da geçerlidir. Kişisel sağlık sorunları dışında kalan ve kent yaşamının ortaya çıkarttığı sağlık sorunlarının önemli olanları aşağıda sıralanmıştır.

- Kentin altyapısının ve bu bağlamda kanalizasyon ve su sisteminin hızlı gelişmeye ve hiçbir bilimsel kestirime uymayan nüfus artışına yanıt verememesi,
- Aynı sorunlara dayalı olarak hızla artan ve nitelik değiştiren atık sorunu. Bu atıkların oransal olarak giderek artan bölümünün inorganik olması ve doğanın kendi iç mekanizmasıyla yok edilememesi,
- Konut ölçeğinde konfor koşullarının çağdaş düzeylerin oldukça altında olması,
- Besin kaynaklarının kökenlerinden kaynaklanan sorunların denetlenememesi, kent içindeki yeterli dağıtımın sağlanamaması,
- Kent içi ulaşım sorunları.

Oysa yeni yerleşim yerlerinde aranacak optimum sağlık koşulları çeşitli araştırmalarla belirlenmiştir. Buna göre:

- Gerek yeraltı, gerekse yüzeysel su kaynaklarının, atık ve kanalizasyon yoluyla kirlenmemesi için

mevcut yerleşimlerde gerekli koruma önlemlerinin alınması, yeni yerleşimlerin ise su kaynaklarının yakınında kurgulanmaması

- Yeni yerleşimlerin toprak kayması, su baskını vb. doğal afetlere açık olmayan yerlerde kurulması,
- Su kaynaklarında sağlığa zararlı olası maddelerin saptanması ve giderilmeleri için gerekli önlemlerin alınması

Avrupa Kentsel Şartı'na göre yerel yönetimler beldelerindeki sağlık sorunlarına:

- Atık yönetimi ilkelerini belirleyen,
- Hava, su, toprak ve yeraltı kirliliklerini engelleyen önlemler içeren,
- Doğal ve yapay çevrenin doğal afetlerden etkilenmemesini sağlayan önlemler içeren,
- Hassas kentsel çevre ve toplulukları sürekli gözlem altında tutan;
- Özürülere özel hizmet sağlamayı öngören,
- Genel olarak toplumun gelişimini ve sosyal yenilenmeyi amaçlayan kapsamlı kentsel çevre politikaları oluşturarak yaklaşmalıdırlar.

Mimarlar Odası, kişisel sağlık sorunlarının önemli oranda kentsel kökenli sağlık sorunlarından kaynaklandığı, bunların giderilmesinin bir yerel yönetim görevi olduğu, Belediye Yasasında kentsel sağlıkla ilgili hususların “su ve kanalizasyon çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık” sözcükleriyle öncelikli işler arasında sayıldığı saptamalarından yola çıkarak, yerel yönetimlerin bu konuda gerekli duyarlılığı göstermelerini, kent yaşamını yönlendiren fiziki planlarda kentsel sağlığa yönelik alt ve üst yapı programlarına yer vermelerini diler.

III.3. KENTSEL YAŞAM VE MİMARLIK

Ülkemizde yatırımların büyük bir bölümü inşaat alanında gerçekleşmekte, mimarlık hizmetleri, tasarım, uygulama, yönetim ve denetim boyutuyla bu yatırımların en önemli bileşeni olmaktadır. Yerel yönetimlerin de bu önemin farkında olmaları, bu farkındalıkla yerel mimari hizmetlerin kalitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmaları beklenmektedir. Ancak, ülkemizde birçok mekanizma doğasına aykırı olarak çalıştırılmaktadır. Yerel yö-

netimler de, yerleşmelerindeki mimarlık hizmetlerini desteklemek, mimarı kentsel gelişmenin ayrılmaz bir parçası olarak görmek, kalitenin sağlanmasında yerel teşviklerin, mimari yarışmaların, iş sahiplerini bilinçlendirmenin önemli olduğunu benimsemek yerine, tasarıma saygı duymayan, meslek odasının denetimine duyarız kalan, mimarı ve meslek odasını kentin gelişmenin karşısında gören bir anlayış sergilemektedirler. Özellikle çokuluslu şirketlerle işbirliği yapan belediyelerin, en temel altyapıların özelleştirildiği fiziksel çevrelerin, kamunun malı olması gereken en temel servislerin kişilerin kullanımına verildiği bir ülkede, “mimar”ın adı giderek unutturulmak istenmektedir. Yerel yönetimlerin bu kabul edilemez davranışları, doğal olarak kent sakinlerine de yansımakta, mimarı “ruhsat aracı” olarak görme eğilimi artmaktadır.

Oysa Avrupa Kentsel Şartı, bir kentin karakterinin, onun çağdaş mimarisi ve tarihî dokusu ile belirlenebileceğinden yola çıkarak, mimari tasarımın önemine değinmekte ve kentlerdeki yapılaşmanın temel nitelikleri için şu koşullara uyulmasını önermektedir:

- Bir kentin çekiciliği, mevcut yapıların ıslahı ve yenilerin birbirleriyle ve çevreyle, çekici ve uyum içinde olmasıyla arttırılır.
- Kentsel mimari kendini ifade etmekte özgür olabilmeli ve değişik ihtiyaçlara cevap verebilmelidir.
- Yerleşmeler, kültür açısından da mimarileri açısından da farklı ve farklılaşmış yerleşimlerdir ve böyle de kalmaları gerekir.
- Kentsel peyzajlar son elli yılda çok kez üst düzeyde bir mimari kalite endişesi duyulmadan gelişmektedir. Bu nedenle, mekânsal gelişmede mimarlık boyutu daha fazla dikkate alınmalı ve karar vericilerde ve kentlilerde canlı bir mimari kültürün gelişmesi teşvik edilmelidir.

Mimarlar Odası, dünyanın en eski meslekleri arasında yer alan mimarlık mesleğinin, tarihin hiçbir döneminde ilgili toplumun kalkınması ve gelişmesinin karşısında olmadığını, mimarın insanı insanca yaşam koşullarıyla buluşturmaktan sorumlu olduğunu; kent ve kasabalarımızı yönetmenin payla-

şımıcı, şeffaf, katılımcı, toplumsal mutabakat arayan politikalar üzerine kurgulanması gerektiğini bir kez daha hatırlatarak,

- Yerel yönetimlerin mimarlık mesleğinin hak ettiği yere tekrar gelmesinde, topluma örnek olma görevlerini yerine getirmelerini,
- Meslek odalarının proje denetim işlevlerine yardımcı olmalarını,
- Yerel mimari kalitenin sağlanmasının sadece kültürel mirası korumakla gerçekleşmeyeceğini, yeni mimarlık ürünlerinin de bu kalitenin sağlanmasında çok önemli roller üstlendiğini benimsemelerini dilemektedir.

IV. YEREL YÖNETİM ANLAYIŞI

IV.1. DEMOKRATİK KENT YÖNETİMİ

Tarihsel olarak kentler, bilginin üretilmesinde ve paylaşımındaki etkinlikleri ile demokrasi bilinci ve kültürünün de gelişimine kaynaklık ederler. Bu yüzden demokratik örgütlenmenin de beşiğidirler. Ancak günümüzde eşitsiz gelişmenin belirlediği koşullarda keskinleşen kentsel ayrışma ve farklılaşmalar, kentlerin bu niteliklerini yeniden sorgulamamızı gerektirmektedir.

Ne yazık ki, günümüzde seçilmiş yerel yöneticiler aracılığı ile artan kentsel sorunlarla karşı karşıyayız. Temsili demokrasinin yetersizliği, kentli ve mahalle örgütlenmelerinin artmasına ve katılımcılığın bir ilke olarak geliştirilmesini gerekli kılmıştır. Yönetim yetki ve sorumluluğunun yerele geçmesiyle demokrasinin “toplumun toplum tarafından, toplum için yönetimi” tanımı öne çıkmakta ve “temsil edilme”, “yönetime katılma” ve “denetleme” üzerine kurgulanmaktadır. Toplum kendini temsil edenleri özgürce seçebiliyorsa, karar verme ve uygulama süreçlerine etkin olarak katılabiliyorsa ve kendini yönetmek için seçtiği organları denetleyebiliyorsa bir kentsel demokrasiden söz edilebilir.

Mimarlar Odası, bu nedenlerle, yerel yönetimlerin kendi kentini yöneten, katılımcılığı benimseyen, temel kentsel sorunların toplumun olabildiğince tüm katmanlarının mutabakatı ile çözüleceğine içtenlikle inanan, şeffaf, hesap vermeye ve demokratik denetime açık, gücünü halktan alan, tabana dayalı, işleyişinde insan haklarına ve evrensel demokrasi ilkelerine saygılı bir anlayışı koşulsuz olarak benimsemelerini istemektedir.

IV.2. KATILIMCI KENT YÖNETİMİ

Bu rapordaki anlamı ile ele alındığında katılım, kent ve kasabalarda yaşayan kişilerin kentin so-

runlarıyla ilgilenmesi ve ilgi ve olanakları çerçevesinde her süreçte yer alabilmesi olarak tanımlanabilir. Katılımın bu anlamıyla ülkemizde yoğun ve gereği kadar gerçekleştiği söylenemez. Bunun nedenleri arasında kentlilerin büyük bir kısmı için siyasetin yerel karar verme biçimleri ile ilgili olmaması ve merkezî hükümetin işi olarak algılanması, yerel ve gündelik sorunların ise sadece belediyelerin sorumluluğundaki teknik işler olarak görülmesi önemli yer tutmaktadır. Alt gelir gruplarının oylarını bazı yaşamsal hizmetleri elde etmek için kullanılacak pazarlık öğeleri olarak görmeleri; yerel yönetimlere aday olan kadroların yerel tercihlerle değil siyasi partilerce belirlenmesi; kentlinin kendi adına karar verecek kadroları tanımaması; kent yönetimine katılımı mümkün kılacak mekanizmalar (kent konseyleri vb.) oluşmaması ya da yeterince etkin olmaması da diğer nedenler arasında yer alır.

Avrupa Kentsel Şartı halkın tüm kentsel mekanizmalara tam ve etkin katılımını öngörmekte ve bu bağlamda yerel yönetimlerin uyması gerekli kuralları şöyle sıralamaktadır:

- Kent yönetimi, kente ilişkin kararlardan etkilenecek kişilere, bu kararların duyurulması ve aynı zamanda kişilere konu hakkında fikir beyan etme hakkı tanınarak, karar verme süreçlerine faal olarak katılabilmelerinin sağlanmasıyla gerçekleşmelidir.
- Bunun için; yerel gönüllü kuruluşların varlığının tanınması, yerel politik yaşamda halk katılımının kurumsallaştırılması gerekmektedir.
- Yerel demokrasinin kökleri halktır. Halk, toplumu yönetmek ve planlamak için alınan kararlarda, yerel kamu yöneticilerinin ve seçilmiş temsilcilerin ortaklarıdır. Bu nedenle, halk kendine düşen görevleri yerine getirebilmek için, görevliler ve seçilmiş temsilciler tarafından uygulanacak tüm kararlardan haberdar olmalıdır.
- Kent çevresini etkileyecek tüm projeler; seçilmiş temsilciler, ihtiyaç sahipleri ve halk tarafından inceleme ve denetlemeye açık olmalıdır.
- Öncelikler hakkında karar vermek ve öneriler geliştirmek, tek bir mesleğe, tek bir birime veya şansa bırakılamaz. Bu ve benzeri kararlar; kentin özelliklerini, potansiyelini, aktivitelerini, gelişme

kapasitelerini ve kaynaklarını kapsayacak bilgileri içeren ve belirli aralıklarla yenilenerek güncelleştirilen araştırmalara dayandırılmalıdır.

Mimarlar Odası, kent yönetiminde bilgiye dayalı; çağdaş yöntem ve araçları kullanan, yerleşmenin boyutları ile uyumlu; katılımcı, şeffaf, mutabakat arayan bir anlayışı “olmazsa olmaz” olarak içtenlikle benimseyen ve katılımı erkin kullanımında önemli bir girdi olarak görebilen yerel yönetimlerin, Türkiye’nin yeni ve çağdaş yüzü olacağına inanarak:

- Tüm kentsel süreçlerde en yaygın katılım mekanizmalarının kullanımının sağlanmasını,
- Kent Konseyleri vb. uygulamaların yaygınlaştırılmasını,
- Kent yönetiminde mahalle ölçeğinden başlayarak aşağıdan yukarı örgütlenen bir karar verme mekanizması kurulmasını
- Planlamanın kentlilerin katılacağı sürekli bir süreç haline getirilmesini dilemektedir.

IV.3. YEREL YÖNETİMLERDE TEKNİK ELEMAN İSTİHDAMI

Bugün ülkemizde eğitilmiş işsizlik oranı resmi rakamlara göre % 20’ye yakındır. Mühendislik eğitimi alanların neredeyse dörtte biri meslek dışı işlerde çalışıyor ya da işsizdir. TMMOB genelinde yeni mezun olan teknik elemanların % 32,5’i mezuniyetlerinden sonra bir yıl içinde iş bulamamaktadırlar, iki yıl içinde iş bulamayanlar % 22,4 olup, kronik işsiz oranı % 18,5’dir.

2008 yılı rakamlarına göre Türkiye’de 35 bine yakın mimar bulunmaktadır. Her yıl bu sayıya, mimarlık okullarından mezun olan 1000-1200 kişinin daha katıldığı görülmektedir. Mimarların istihdam biçimleri incelendiğinde kamu çalışanı (merkezî ve yerel yönetimler), üniversite ve yüksek okulda öğretim elemanı, serbest büro sahibi (ya da ortağı) ve serbest büroda ücretli çalışan olarak tanımlanabilecek 4 ana grup bulunmaktadır. İşsizler, mimarlıkla ilgilenmeyenler ya da uğraşısı bilinmeyen mimarlar da son bir gurubu oluşturmaktadırlar.

Bu son grupta yer alan mimarların sayısı bilinmemektedir. Ancak tüm mimarların (talep etmeleri halinde) mesleklerinde çalışmadıkları da bilinmemektedir.

Diğer taraftan, kamu hizmetinde çalışan mimarların sayısına bakıldığında, özellikle yerel yönetimlerdeki istihdamın hiç yeterli olmadığı görülecektir. Yerel yönetimler (Belediyeler ve İl Özel İdareleri) bu konuda gereken duyarlılığı göstermemektedirler. Birçok ilçe ve belde belediyesi, imara yönelik hizmetlerini tekniker ya da teknisyen aracılığı ile yürütmekte, bazı il belediyelerinde de mimar istihdam edilmemektedir. Bu tavrın nedenleri arasında İçişleri Bakanlığı’nın kadro açma izni vermemesi, belli bölgelerdeki Belediye ve İl Özel İdarelerinde o bölge dışından teknik elemanın görev almak istemeyişi, teknik elemanların yerel yönetimlerdeki görevlerini, olanakları daha fazla olan görevlere atlamak için kullanmaları gibi yerel yönetimlerin iradesi dışındaki faktörler de bulunmakta beraber, yerel yöneticilerin imar işleri ve fen işleri gibi birimlerde mimar istihdamını gereksiz görmeleri de önemli bir rol oynamaktadır.

Oysa imar planlarının uygulanmasında; mimari tasarımların denetlenmesi ve değerlendirilmesinde; kentsel kimlik, kentsel estetik vb. kavramların içinin doldurulmasında; bir beldede bulunan kültürel varlıkların korunması ve değerlendirilmesinde mimar birincil önemde bir meslek olarak görülmelidir. Bir diğer deyişle mimar, yapı ruhsatı alma sürecinde imzasına gerek duyulan bir kişi değil, yaşanabilir çevrelerin oluşmasında katkısı öncelikle aranacak bir meslek insanıdır.

Mimarlar Odası yerel yönetimlerde mimar istihdamının artırılmasını ve teknik konularda uzmanlık alanı mensuplarıyla çalışılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

IV.4. YOLSUZLUK

Hukukçular yolsuzluğu bir kamu görevlisinin, konumundan yararlanarak kendisine veya başkalarına çıkar ve menfaatler sağlaması şeklinde tanımlamaktadır. Yapılan araştırmalarda özellikle kamudaki yolsuzluğun başlıca nedenleri arasında, gelir

dağılımındaki adaletsizlik, yüksek enflasyon, kamu kaynaklarının kesin tespitinin yapılmaması ve kayıt altına alınmaması, kamu kaynaklarındaki plansızlık, denetimsizlik, kamu harcamalarındaki aşırı artış, kamu ihalelerinin yüksek olduğu kurumların etkin yönetilmemesi ve denetlenmemesi, kamunun yeterli kadar şeffaf olmaması, ekonomi ile politikanın iç içe girmesi ve politikanın; ülkeye hizmet için değil zenginleşmede araç olarak görülmesi yer almaktadır.

Yerel yönetimlerde de bu toplumsal sorunun bulunduğu bilinmektedir. İçişleri Bakanlığı kaynaklarına göre 2006'da belediyelere yönelik 7 bin 817 yolsuzluk ihbarı yapılmış, 2007'de bu rakam % 30 artmıştır. Bunların 346'sı ön incelemeye tabi tutulurken, 168 yolsuzluk iddiası için soruşturma izni verilmiştir. Son 7 yıldan seçilen örnek dosyalar göz önüne alındığında, belediyelere yönelik yolsuzluk soruşturma konularının başında imar izinleri gelmektedir. Soruşturmaların yüzde 40'ı imar, yüzde 23'ü ihale ve yüzde 11'i personel işlemleri konusunda yapılmıştır. Yapılan yargılamalarda yolsuzluk iddialarının çoğu beraatla sonuçlanmıştır.

İmar eylemlerinin yolsuzluk iddialarında ilk sırada bulunması, kent topraklarından elde edilen haksız rantların oluşumu ve paylaşımındaki hukuk ve ahlak dışı davranışları işaret etmektedir.

Mimarlar Odası yolsuzlukların nedenlerinin ortadan kaldırılmasının ana çözüm olduğunu, bu süreçte çoğunlukla yerel rantın paylaşımı kökenli yolsuzluk olaylarının belediyelerce hukuka ve kamu yararına uygun ve ödün vermeyen davranışlarla önlenebileceğini, günlük politik kaygı ve dürtülerin bu süreçlerde yeri olmadığını düşünmektedir.

IV.5. KENTE KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Kentlerimizde kamu yararını ve mülkiyetini yok sayarak inşa edilen, yerleşmelerin gerektirdiği temel hijyenik altyapıdan yoksun, kurallara uyan vatandaşlarla "alay eden" bir tavırla oluşturulan kaçak yapılar için değişik tanımlarla ve oy kaygısı ile gerçekleştirilen, buna karşın fiziksel ve sosyal iyi-

leşmeyi öngörmeyen imar affı uygulamalarına son verilmelidir.

Kentlerimizde bilime ve hukuka aykırı, yöre sakinlerinin taleplerini gözardı eden, toplumla paylaşılardan ve gerekli mutabakatlar aranmadan, belli grupların çıkarları doğrultusunda gerçekleştirilen eylemler kente karşı işlenen suç olarak nitelendirilmelidir. Bu suçların giderek çoğalması, kimi hallerde doğal ve kültürel değerleri yok sayarak kent kimliğini tehdit eden boyutlara kavuşması, kuralsızlığın kural haline gelmesi gibi çok vahim bir sonucu da beraberinde getirmektedir. Kent suçlarını meşrulaştırma hatta yasal altlığa kavuşturma girişimleri, yerel yönetimlerin başvurmaması gereken yollardır.

Kente karşı işlenen suçların sadece yerel yönetimlerle ilgili olduğunu söylemek haksızlık olur. Özelleştirme nedeniyle yapılan uygulamalar, TOKİ, DDY gibi idarelerin kendilerine özgü mekân planlama süreçleri, orman yağmasına yol açan 2B ve özel orman alanları vb. yoluyla yapılan ayrıcalıklı imar alanları uygulamaları da kentsel suç niteliğindedir. Bu mekanizmanın en şaşılabilir yönü, bu süreçlere ortak edilmeyen yerel yönetimlerin planlama, projelendirme ve uygulama süreçlerine karşı çıkmamaları, oluşumunda yer almadıkları kent suçlarına bu kez ortak olmalarıdır.

Ülkemiz hukuk sistemi, yapı kültürü ve mimarlığının yozlaşmasına neden olan bu süreci durdurmak için artık kararlı adımlar atılması gerektiğini sürekli olarak vurgulayan Mimarlar Odası, bu doğrultuda ülke genelinde açtığı imar davaları ile "kente karşı işlenen suçları" belgelemekte, ancak yürütmenin ve idare hukukunun çıkmazları içinde uygulamaların birçoğuna engel olamamaktadır. Mevzuatımız, uluslararası kabuller doğrultusunda "kent suçuna engel olacak" ve "kent suçunu tescil edecek" biçimde geliştirilmelidir.

IV.6. KENT GÜVENLİĞİ

Kentlilerin güvenliğinin sağlanması öncelikle toplumun temel gereksinmelerinin karşılanması ile gerçekleşebilir. Bu durumda, kentliler diğer kentlileri tehdit edecek, onları güvensiz kılacak eylemlere yönelmeyeceklerdir. Kent güvenliğinin sağlanmasında,

toplumda barış ortamının sağlanması; kentlilerin birbirlerinin haklarına saygı duyması, kişisel özgürlüklerin toplumsal özgürlüğü zayıflatacak ya da yok edecek biçimde kullanılmaması ve bu alanda yerel yönetimlerin gerekli denetimleri yapması; biyolojik, fiziksel ve kimyasal tehlikelerin denetlenmesi gibi başka faktörler de yer almaktadır.

Güvenli toplumun oluşumunda sağlık sektörü, eğitim sektörü, kolluk kuvvetleri vb. yerel oluşumlar önemli görevler üstlenmektedirler. Yerel yönetimler, topluma verilecek yerel ve ortak hizmetlerden sorumlu oldukları, güvenli toplumun oluşumunda tabandan başlayacak bir örgütlenmeyi en kolay gerçekleştirecek bir kurum olmaları, suçların oluşumuna neden olan toplumsal deformasyonları giderebilecek ilişkilere ve araçlara sahip olmaları vb. nedenlerle kent güvenliğinin sağlanmasında birincil kurum olarak görülmelidir.

Suçun oluşumunda birincil derecede önemli olan etkenlerin başında; sosyal yabancılaşma, buna bağlı olarak ortaya çıkan olumsuzluklar ve özellikle toplumla bütünleşmemiş olan gençler gelmektedir. Suçla karşılaşanlara yapılacak yardımlar, destek programlar ve buna paralel olarak suçlunun topluma kazandırılması sadece yerel yönetimlerin değil toplumun tüm kesimlerinin görevidir.

Avrupa Kentsel Şartı'na göre, yerel güvenlik politikaları, açık, net, detaylı bilgilere ve kapsamlı istatistiklere dayandırılmalıdır. Kentsel çevreyi iyileştirici önlemleri alırken beraberinde; gençlere sağlık, eğlence, eğitim, istihdam konularında olanaklar yaratmak, suç oluşumuna karşı alınacak tedbirlerdendir. Toplumda zorluklarla karşı karşıya olan kesimlere; ayrımcı yapılar oluşturarak değil, aksine, ekonomik bütünleşme, konut gibi sorunlarına detaylı yaklaşımlarla, özel önem verilmesi gerekir.

V. SON SÖZ

Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi TMMOB Mimarlar Odası, yaşadığımız yerel seçimler sürecinin, mevcut yönetim algılayışının değişmesine yönelik politikaların oluşturulması için bir olanak oluşturduğu görerek, bu süreçte oluşturulacak çeşitli toplumsal platformlarda yerini alacaktır.

Mimarlık mesleğinin insani özü ve Mimarlar Odası tarihi içinde mücadelelerle oluşmuş birikimimiz bugün giderek kentlerimizi yaşanmaz hale getiren, bir tüketim ve rant alanı olarak dönüştüren ve kentsel değerleri küresel sermayenin hizmetine sunan bu anlayışın durdurulması gerekliliğini işaret etmektedir. Kentlerin yeniden üretici niteliğinin öne çıkarıldığı, bir kültürel üretim alanı olarak yaşanabilir bir niteliğe kavuşması, yerel yönetimlerin de bu temel anlayışa uygun bir dönüşüme uğramasını gerektirmektedir. Bu dönüşümün temel ekseninde; kent topraklarının kamusal ihtiyaçlara uygun ve toplum (kentliler) yararına kullanılması gerekliliği bulunmaktadır. Ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel bütün sorunlar, ortak geleceğin ancak bu düşünce ekseninde yaşanabilir olacağını bize göstermektedir.

TMMOB MİMARLAR ODASI ve BİRİMLERİ

Konur Sokak 4/2 Kızılay - ANKARA T. 0312 417 37 27 F. 0312 418 03 61 e-posta. info@mo.org.tr web. mo.org.tr

Adana Şubesi

T. 0322 454 17 95 • www.adanamimod.org

Ankara Şubesi

T. 0312 417 86 65 • www.mimarlarodasiankara.org

Antalya Şubesi

T. 0242 237 86 92 • www.antmimod.org.tr

Balıkesir Şubesi

T. 0266 245 40 41 • www.balmim.org

Bursa Şubesi

T. 0224 273 32 50 • www.bursamimar.org.tr

Çanakkale Şubesi

T. 0286 212 21 01 • canakkale@mimarlarodasi.org.tr

Denizli Şubesi

T. 0258 263 21 46 • denizli@mimarlarodasi.org.tr

Diyarbakır Şubesi

T. 0412 223 25 42 • www.mimarlarodasidiyarbakir.org

Elazığ Şubesi

T. 0424 234 20 00 • elazig@mimarlarodasi.org.tr

Eskişehir Şubesi

T. 0222 231 72 13 • eskisehir@mimarlarodasi.org.tr

Gaziantep Şubesi

T. 0342 220 69 48 • www.gaziantepmimod.org.tr

Giresun Şubesi

T. 0454 216 92 43 • giresun@mimarlarodasi.org.tr

Hatay Şubesi

T. 0326 216 61 61 • hatay@mimarlarodasi.org.tr

İstanbul Büyükşehir Şubesi

T. 0212 227 69 10 • www.mimarist.org

İzmir Şubesi

T. 0232 463 66 25 • www.izmimod.org.tr

Kayseri Şubesi

T. 0352 232 61 49 • www.kaymimod.org

Kocaeli Şubesi

T. 0262 322 59 33 • kocaeli@mimarlarodasi.org.tr

Konya Şubesi

T. 0332 353 47 17 • www.konyamimod.org.tr

Malatya Şubesi

T. 0422 324 77 88 • malatya@mimarlarodasi.org.tr

Mersin Şubesi

T. 0324 327 99 33 • www.mersinmimod.org.tr

Muğla Şubesi

T. 0252 214 03 08 • mugla@mo.org.tr

Ordu Şubesi

T. 0452 214 03 53 • ordu@mimarlarodasi.org.tr

Samsun Şubesi

T. 0362 231 15 70 • samsun@mo.org.tr

Trabzon Şubesi

T. 0462 321 17 97 • www.mimarlarodasitrabzon.org

Van Şubesi

T. 0432 214 10 58 • van@mimarlarodasi.org.tr